

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

Aysel Zakir qızı Abdullayeva

**Müasir ingilis dilində zərfliklərin
funksional xüsusiyyətləri**

İxtisas: HSM – 060201 – Dilşünashq (İngilis dili)

Magistr elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş

DİSSERTASIYA

Elmi rəhbər: _____

E.İ.Hacıyev

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, professor

Bakı – 2018

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	3–8
I FƏSİL. Müasir ingilis dilində zərflərlərin ifadə vasitələri	9–20
1.1. Müasir ingilis dilində zərflərlərin cümlədə yeri.....	20 – 37
1.2. Müasir ingilis dilində zərflərlərin funksional xüsusiyyətlərinə dair.....	37 – 43
II FƏSİL. Müasir ingilis dilində zərflərlərin məna növləri və onların funksional xüsusiyyətləri	44 – 60
2.1. Müasir ingilis dilində zərflərlərin budaq cümlələri.....	60 – 70
NƏTİCƏ	71 – 72
İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI	73 – 77

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı: Ünsiyyət yaratmaq üçün insanlar müxtəlif məqsədli fikirlər ifadə etməli olurlar, bu və ya digər həyat faktı haqqında məlumat verir, onun haqqında soruşur, yaxud da onu əhatə edən aləmdən aldığı təsirə cavab olaraq öz hiss-həyəcanlarını bildirirlər. Bütün bunlar ünsiyyət zamanı cümlələr vasitəsilə ifadə edilir. Cümlə müəyyən qrammatik quruluşa malik olmalı, nisbətən bitmiş fikri ifadə etməlidir. Ünsiyyət prosesində işlədilən cümlələr fikri ifadə etmək məqsədinə və qrammatik quruluşuna görə qruplaşdırılır. Cümlə ünsiyyətin yaranmasına xidmət edir və insanlar arasında fikir mübadiləsinin vasitəsidir.

Sintaksis qrammatikanın əsas bölmələrindən biri kimi çıxış edərək cümlələri, onların quruluşunu və düzülüş qaydasını və ya cümləni təşkil edən sözlər arasındakı əlaqəni öyrənir. Ümumilikdə belə deyə bilərik ki, sintaksis sözlərin birləşərək söz birləşmələri yaratması, söz və söz birləşmələrinin birləşərək cümlə yaratmasının əsasını təşkil edir. Cümlə bu və ya digər dərəcədə bitmiş bir fikri ifadə edərək, özünəməxsus qrammatik strukturu və intonasiya quruluşu olan bir və ya bir neçə sözdən ibarət olan dil vahididir.

Cümlə elə bir sintaktik-kommunikativ vahiddir ki, o, ancaq mübtəda və xəbərdən təşkil olunmur. İfadə ediləcək fikirdən asılı olaraq cümlədə bir sıra digər üzvlərin iştirakı da vacib hesab edilir. Bunlar tamamlıq, zərflik və təyindən ibarətdir. Cümlədə işlədilən bu üzvlər xüsusən onun sintaktik skeleti baxımından o qədər də böyük mahiyyət daşıyır. Cümlənin ünsiyyət vasitəsi, sintaktik vahid kimi formalaşmasında mübtəda və xəbər daha çox əhəmiyyət kəsb edir və əgər cümlədə mübtəda və xəbər varsa, cümlə artıq formalaşmış hesab edilir. Yəni baş üzvlərin cümlədə işlənməsi bir zərurət olduğu halda, ikinci dərəcəli üzvlərin cümlədə işlənməsi həmişə zərurət təşkil etmir. Yuxarıda adlarını qeyd etdiyimiz cümlə üzvləri, yəni tamamlıq, zərflik və təyin cümlənin skeleti üçün ikinci dərəcəli mahiyyət daşıyır. Buna görə də onlar cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri hesab edilir.

Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri əsasən onun, yəni cümlənin baş üzvlərini şərh edir, onların mənasını tamamlayır, aydınlaşdırır və yaxud limitləşdirir. Buna misal

olaraq, *She sent the message* cümləsində *the message* tamamlıq funksiyasında çıxış edərək *to send* təsirli feilin mənasını tamamlayır. Və ya *Tom is a curious boy* cümləsində *curious* sözü xəbərin predikativ hissəsinin mənasını limitləşdirir, söhbətin ümumiyyətlə oğlandan deyil, qəribə bir oğlandan getdiyini bildirir. Zərflik isə cümlənin ikinci dərəcəli üzvü olaraq, feillə, sifətlə və ya zərflə ifadə olunan cümlənin digər hissəsini ifadə edir. Məsələn, *People handle old violins carefully* cümləsində *carefully* sözü zərflik funksiyasında çıxış edərək *to handle* feilini təyin edir.

Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri bəzən bir-birini izah etmək üçün də işlədilir. Belə ki, zərflik cümlədə zərflik funksiyasında iştirak edən cümlənin digər hissəsini ifadə edə bilər. Buna misal olaraq, *Orchestras almost always include violins* cümləsində *almost* sözü zərfdir və zərflik funksiyasında çıxış edən *always* sözünü təyin edir.

Zərflik qrammatik semantikasının zənginliyi ilə fərqlənir və buna görə də müxtəlif məna növlərinə ayrılır. Cümlənin struktur-semantik komponentlərindən biri kimi zərflik ikinci dərəcəli üzv olaraq hərəkətin və vəziyyətin əlamətini bildirir, bir çox hallarda feilin təsriflənməyən formaları ilə ifadə olunur.

Problemin öyrənilmə dərəcəsi: Zərflik və ona xas olan xüsusiyyətlərin öyrənilməsi qrammatikada həmişə diqqət mərkəzində olan problemlərdən olmuşdur. Bu xüsusiyyətlərin araşdırılması və onlarla bağlı məlumatların əldə edilməsi vacib məsələlərdən biri hesab olunur. Mövzuyla bağlı bir sıra dilçilər tədqiqatlar aparmış, buna uyğun olaraq da məsələləyə bağlı dərsliklər, kitablar, məqalələr dərc olunmuşdur. Nəticədə mövzu ilə bağlı olaraq bir sıra problemlər öz həllini tapmışdır.

Bu dissertasiya işinin əsasını zərfliklərin funksional xüsusiyyətləri araşdırılması, nümunələr vasitəsilə onların izahının verilməsi, cümlədə işlənmə mövqeylərinin təyin edilməsi, dildə istifadə qaydaları və formalarının müəyyən edilməsi təşkil edir.

Azərbaycan dilində olan ədəbiyyatlarda və dərsliklərdə də müasir ingilis dilində olan zərfliklərin öyrənilməsinə toxunulmuşdur. Onlar geniş şəkildə araşdırılmış, bədii ədəbiyyat nümunələri vasitəsilə izah olunmuşdur.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri: Mövzümüz “Müasir ingilis dilində zərfliklərin funksional xüsusiyyətləri” olduğu üçün tədqiqatın məqsədi, burada daha çox zərfliklərin məna növləri və ya onların funksional xüsusiyyətləri, ifadə vasitələri və onların cümlədə yeri haqqında problemlərə toxunmaqdan ibarətdir. Bu problemlərin həllinə H.A. Kobrina, E.A. Korneyeva, O.İ. Musayev, M.A. Qanşina, N.M. Vasilevskaya, V.L. Kauşanskaya və digərlərinin əsərlərində rast gəlinir. Dilçilər bu məsələ ilə bağlı araşdırmalar aparmış, qeydlər tutmuş və nəticələr əldə etmişlər. Bu axtarışlar nəticəsində zərfliklə bağlı bir sıra məsələlərin həllinə yol açılmışdır.

- Tədqiqatın əsas vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

- Müasir ingilis dilində zərfliklərlə bağlı məsələləri aydınlaşdırmaq, onların izahını vermək və zərfliklərin statusunu müəyyənləşdirmək, həmçinin bu məsələlərlə bağlı alimlərin fikirlərinə istinad edərək onları təhlil etmək, mövzu ilə bağlı düzgün nəticələr çıxarmaq;
- Müasir ingilis dilində zərflikləri funksional cəhətdən təhlil edərək, onların məna növlərini müəyyənləşdirmək və ifadə vasitələrini təyin etmək;
- Mövcud elmi-nəzəri qaynaqlardan istifadə edərək mövzunu araşdırmaq və zərfliklərin işlənmə dairəsini müəyyən etmək;
- Müasir ingilis dilində zərfliklərin ifadə vasitələrindən asılı olaraq cümlədə yerini müəyyənləşdirmək;
- Müəyyən qrammatik və semantik müstəqillik ərz edərək zərfliklərin cümlədə azad şəkildə işlənməsini təhlil etmək və eyni zamanda müstəqil zərfliklərin funksional xüsusiyyətlərini tədqiq etmək;
- Müasir ingilis dilində zərflik budaq cümlələrini araşdırmaq, nümunələrə əsaslanaraq onların semantik xüsusiyyətlərini ifadə etmək;
- Tədqiqat mövzusunun nəzəri və praktik əhəmiyyətini şərh etmək.

Tədqiqatın obyekt və predmeti: Tədqiqatın obyekt müasir ingilis dilində cümlə üzvü kimi çıxış edən zərfliklərin funksional xüsusiyyətlərini aşkara çıxarmaq üçün sintaksisin əsasını təşkil edən cümlələrə yönəlmişdir, tədqiqatın predmeti isə bu cümlələrdə müxtəlif məna növləri ilə ifadə olunan və müəyyən semantik xüsusiyyətlərə malik olan zərfliklərdən ibarətdir.

Tədqiqat işinin nəzəri metodoloji bazası: Tədqiqat işinin həyata keçirilməsində müşahidə, ənənəvi-təsviri, linqvistik analiz metodlarından istifadə olunmuşdur.

Tədqiqat işində müxtəlif mənbələrə istinad edilmişdir. Bu mənbələrin əsasını Azərbaycan, ingilis və rus dilindəki ədəbiyyatlar təşkil edir. İstifadə edilmiş ədəbiyyatlarda əsasən qrammatika kitablarına, bədii ədəbiyyat nümunələrinə və internet resurslarına müraciət edilmişdir. Mövzu ilə əlaqədar olaraq materiallar tədqiq edilmiş, əsərlərə müraciət olunmuş və nəticələr çıxarılmışdır. Dissertasiya mövzusu həm nəzəri, həm də praktiki hissələrdən təşkil olunmuşdur, lakin daha çox praktiki metodoloji bazaya üstünlük verilmişdir. Praktiki nümunələr əsas olaraq ingilis dilində bədii ədəbiyyat nümunələrindən götürülmüşdür.

Dissertasiyanın elmi yeniliyi: İngilis dilində zərfliklərin funksional xüsusiyyətlərinə həsr olunmuş bu dissertasiya işində zərfliklərin müxtəlif növlərinin təzahür formaları verilmiş, onların ifadə vasitələri geniş şəkildə izah olunmuşdur. Bundan başqa müstəqil zərfliklərin cümlədə müxtəlif mövqeydə işlənməsi daha geniş şəkildə araşdırılmış, cümlə quruluşundan asılı olaraq məcburi və qeyri-məcburi zərfliklərin cümlədə iştirakı probleminə nəzər yetirilmişdir. Həmçinin, feilin təsriflənməyən forması olan məsdərin zərflik funksiyasında çıxış etməsi məsələsinə toxunulmuş, eyni zamanda zərflik budaq cümlələri və onların ifadə vasitələri araşdırılmış və nümunələrlə təsvir olunmuşdur.

Dissertasiyanın elmi və praktiki əhəmiyyəti: Mövzunun araşdırılması zərfliklərlə bağlı genişhəcmli məlumatların əldə edilməsinə səbəb olmuşdur. Belə ki, elmi cəhətdən müxtəlif dilçilərin fikirləri təhlil edilərək, praktiki cəhətdən nümunələrlə əsaslandırılmışdır. Nümunələrdə göstərilən zərflik funksiyasında çıxış edən nitq hissələri ingilis dilində cümlələr vasitəsilə izah edilmişdir.

Dissertasiya işinin nəzəri izahı mövzuyla bağlı yeni vəsaitin əldə olunmasına və mövzunun daha dərin şəkildə dərk olunmasına imkan yaratmışdır. İngilis dilini öyrənən hər bir kəs dissertasiya işindən yararlanaraq mövzunu daha yaxşı şəkildə dərk edə bilər. Nəzəri hissələr Azərbaycan dilində ifadə olunduğundan mövzunun daha asan şəkildə başa düşülməsinə şərait yaratmışdır.

İşin aprobasiyası: Dissertasiya işi Azərbaycan Dillər Universitetində İngilis dilinin qrammatikası kafedrasında yerinə yetirilmişdir. Tədqiqat mövusu ilə bağlı olaraq iki məqalə nəşr edilmişdir və bu məqalələr dissertasiya işinin birinci fəslində yer almışdır. Dissertasiya mövzusunda yer alan məqalələr “İngilis dilində zərfliklərin funksional xüsusiyyətlərinə dair” və “İngilis dilində zərfliklərin ifadə vasitələri” adı altında çap olunmuşdur.

Dissertasiyanın strukturu: “Müasir ingilis dilində zərfliklərin funksional xüsusiyyətləri” adlanan dissertasiya işi giriş, iki fəsil, nəticə və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

“Müasir ingilis dilində zərfliklərin ifadə vasitələri” adlanan birinci fəsil iki yarım fəsilə bölünmüşdür. Ümumi olaraq bu fəsildə zərfliklərin əsasını təşkil edən xüsusiyyətlərdən biri olaraq onların ifadə vasitələri, zərfliklərin xüsusiyyətlərinə görə təsnif olunması, məsdər zərflik funksiyasında adlanan hissədə isə məsdərin cümlədə feilə istinad edərək zərflik funksiyasında çıxış etməsi məsələsi araşdırılmış və nümunələrlə izah edilmişdir. “Müasir ingilis dilində zərfliklərin cümlədə yeri” adlanan birinci yarım fəsildə zərfliklərin cümlə modelində tutduğu yer tədqiq edilmişdir. “Müasir ingilis dilində zərfliklərin funksional xüsusiyyətlərinə dair” adlanan digər yarım fəsildə isə ikinci dərəcəli cümlə üzvü olaraq zərfliklərin müstəqil şəkildə ifadə olunması, eyni zamanda cümlə quruluşu və ya feilin mənasının dəyişilməsindən asılı olaraq onların cümlədə məcburi və ya qeyri-məcburi iştirakı tədqiq edilmişdir və nümunələr təqdim olunmuşdur.

“Müasir ingilis dilində zərfliklərin məna növləri və onların funksional xüsusiyyətləri” adlanan ikinci fəsil isə bir yarım başlıqdan ibarətdir. Bu hissədə başlıca olaraq keyfiyyət və kəmiyyət zərflikləri xarakterizə olunmuş və zərfliklərin müxtəlif məna növlərinə toxunulmuşdur. “Müasir ingilis dilində zərflik budaq cümlələri” adlanan yarım başlıqda isə zərflik budaq cümlələrinin feilə, sifətə və ya zərfə aid olaraq tabeli mürəkkəb cümlə daxilində zərflik funksiyasında çıxış etməsi araşdırılmış, zərflik budaq cümlələrinin növləri qeyd olunmuş və nümunələr vasitəsilə təsvir edilmişdir.

Tədqiqat işinin sonunda isə hər iki fəsilə əlaqədar olaraq müəyyən nəticələr çıxarılmış və qeyd olunmuşdur. Mövzu ilə bağlı olaraq nəticələr əsasən ingilis dilinin

sintaksisində əhəmiyyətli yer tutan zərfliklərlə bağlı problemlərin öyrənilməsi sayəsində əldə edilmişdir. Nəticənin əldə edilməsi üçün bir sıra fikirlərə istinad olunmuşdur. Nəticə hissəsində müxtəlif qrammatistlərin zərfliklərin əsas xüsusiyyət ilə bağlı düşüncələri, növlərinə uyğun olaraq onların cümlədə yeri, o cümlədən müxtəlif mövqeydə işlənərək zərfliklərin müəyyən funksional və semantik rola malik olması haqqında görüşləri ümumiləşdirmiş, mövzu ilə bağlı olaraq müxtəlif fikirlər yekunlaşdırılmış və müəyyən qənaətə gəlinmişdir.

I FƏSİL

Müasir ingilis dilində zərfliklərin ifadə vasitələri.

İngilis dilində “zərf”, “zərflik ifadəsi” və “zərflik” anlayışlarının düzgün dərk edilməsində bəzi problemlər yarana bilər və buna görə də bu anlayışlar düzgün şəkildə izah edilməlidir. Hudelston və Pulumun fikirlərinə görə zərf “qrammatik kateqoriya olaraq isimləri deyil, feilləri təyin edir”. Onlar eyni zamanda belə izah edirlər ki, zərflər daha geniş kontekstdə sifətləri, digər zərfləri, “isimlər istisna olmaqla əlavə kateqoriyanın ifadələrini”, xüsusilə təyinediciləri, sözönülü ifadələri və ya ismi ifadələri təyin edirlər. [21;562]

Zərflik ifadələri zərf və müəyyən elementlərdən ibarət olaraq, həmin elementləri müxtəlif yollarla təyin edir. Hudelston və Pulum öz fikirlərini ifadə edərək bildirmişlər ki, zərflik ifadələri cümlədə daha çox əlavələr kimi çıxış edərək təyinedici və tamamlayıcı rolunda işləyə bilər.

Zərflik isə sintaktik bölmə olaraq cümlədə zərflik funksiyasında çıxış edir.

Zərfliklər hərəkət və ya vəziyyətin əlamətini bildirən ikinci dərəcəli üzv olub, cümlənin digər ikinci dərəcəli üzvlərindən fərqlənir.

Zərfliklər cümlədə, əsasən, feili xəbərə aid olur, həmçinin bununla yanaşı adlarla, xüsusən sifətlərlə ifadə olunan ismi xəbərə aid olub, hərəkət və ya əlamətin icra və meydana çıxma tərzini, zamanını, yerini, səbəbini, məqsədini, nəticəsini, dərəcəsini və s. bildirir.

Zərflik ikinci dərəcəli üzv olmaqla təsirli və ya təsirsiz feillə, sifətlə, stativlə və ya zərflə ifadə olunan cümlənin digər hissəsini xarakterizə edir. [27;267]

Feili təyin edərkən zərflik hərəkət və ya fəaliyyəti xarakterizə edərək, keyfiyyət, kəmiyyət və ya bütün vəziyyəti ifadə edir.

Zərflik istinad edə bilər:

a) Feili xəbərə və ya feili ifadəyə:

“Almighty and merciful God” he began *aloud*, and with that broke off and said no more. (76, s.61)

When he had finished he went *slowly* back to his office... (71, s.307)

Peter read the telegram *silently*.

b) Bütün cümləyə xüsusilə cümlənin əvvəlində ifadə olunduqda:

In the morning he was down-hearted again, and would have sustained himself by giving me all the money he had in his possession... (68, s.9)

Obviously, we can't tell you the result but we can give you an indication.

Actually, I think the meeting is on Wednesday, not Thursday

Əgər zərflik təsriflənməyən formanı təyin edirsə, bu zaman o "cerund, feili sifət, məsdər" ifadəsi və ya tərkibin bir hissəsinə çevrilir.

On arriving in Pulteney Street, took the direction of extraordinary hunger. (cerund ifadəsi) (64, s.43)

Are you angry *because of my being late for ten minutes*? (cerund tərkibi)

I've come *to say good-bye silently*. (məsdər ifadəsi)

I stepped aside *for the young lady to pass easily*. (məsdər təkibi)

Pounding the house slowly, they entered a walled garden. (feili sifət ifadəsi)

There having been no rain for a long time, the earth was dry. (feili sifət tərkibi)

Sifətlər, stativlər və zərfləri təyin edən zərflilər bir çox hallarda dərəcə və kəmiyyət bildirir. Bu zərflilər aşağıdakıları təyin edir:

a) Təyin və xəbər funksiyasında çıxış edən sifətləri:

"I don't think you're *very nice* to her"... (70, s.394)

The assignment was *extremely long*.

He is *six feet tall*.

b) Xəbər funksiyasında çıxış edən stativləri:

We soon found out that our tastes were *exactly alike* in preferring the country to every other place... (64, s.52)

I was *so sensitively aware*, indeed, of being younger than I could have wished, that for some time I could not make up my mind to pass her at all... (68, s.111)

He was *fast asleep* when a sharp, impatient knock came at his door. (76, s.43)

c) Zərflik funksiyasında çıxış edən zərfləri:

He simply listened *rather greedily*, and repeated what he was told, finding considerable benefit from the practice... (71 s.269)

My desire was to apply myself to some pursuit that would not lie *too heavily* upon her purse... (68, s.89)

... Catherine would not seriously refuse such a trifling request to a friend who loved her *so dearly*. (64, s.77)

Zərfliklər bir sıra xüsusiyyətlərinə görə təsnif oluna bilər: [22;225]

- 1) mənalarına görə;
- 2) morfoloji xüsusiyyətlərinə görə;
- 3) əsas sözün növünə görə.

Onlar əsasən ifadə vasitələrinə və mənalarına görə qruplaşdırılır. [27;269]

Zərfliklərin əsasını təşkil edən xüsusiyyətlərdən biri də onların ifadə vasitələridir. Zərfliklərin ifadə vasitələri haqqında müxtəlif qrammatistlər tədqiqatlar aparmış və öz fikirlərini bildirmişlər.

O.İ.Musayev “İngilis dilinin qrammatikası” adlı kitabında zərflikləri – zərf, isim, söznülu isim, feili sifət, söznülu cerund, məsdər və ya məsdər birləşməsi, sintaktik söz birləşməsi, söznü+say tərkibi, söznü+əvəzlik tərkibi ilə ifadə olunan qruplara ayırmışdır.

M.A.Qanşina və N.M.Vasilevskaya “English Grammar” kitabında zərflikləri – zərf, isim, söznülu isim, feili sifət, söznülu cerund, məsdər, sintaktik söz birləşməsi, mürəkkəb zərf, tabelilik bağlayıcıları ilə ifadə oluna bilən bölgülərə ayıraraq qruplaşdırmışlar.

V.L.Kauşanskaya və bir sıra başqa qrammatistlər birlikdə yazdıqları “A Grammar of The English Language” adlı kitabda zərflikləri – zərf, sözlərlə müşayiət olunan və ya olunmayan isim, söznülu ifadə, tabelilik bağlayıcısı, feili sifət və ya feili sifət ifadəsi, müstəqil tərkiblərlə (ismi müstəqil feili sifət tərkibi, ismi müstəqil tərkib, söznülu müstəqil feili sifət tərkibi, söznülu müstəqil tərkib), söznülu ifadə və ya cerund tərkibi, məsdər, məsdər ifadəsi, məsdər tərkibi ilə ifadə olunan növlərdə ayıraraq qruplaşdırmışlar

N.A.Kobrina, Y.A.Korneyeva, M.İ.Ossovskaya və K.A.Quzeyeva “An English Grammar” kitabında zərflikləri – zərf, zərfin əsas söz kimi çıxış etdiyi zərflik ifadəsi, söznü ilə işlənən isim, əvəzlik, say və ya söznülu ismi ifadə, söznülu və ya

sözönüsüz ismi ifadə, feilin təsfilənməyən formaları, cərund və ya məsdər tərkibi, sözönülü və ya sözönünsüz müstəqil tərkib, cümlə ilə ifadə olunan siniflərə bölərək təsnif etmişlər.

Müasir ingilis dilində zərflik aşağıdakı vasitələrlə ifadə oluna bilər.

1. Zərflə ifadə olunan zərflik: [32;328]

“I *often* think of the master, and how fond he was of going down the cellar right up to the end.” (70, s.25)

Slowly, as was their wont, they crossed among the constellations of buttercups and daisies, and entered the fernery. (69, s.306)

Maria is *always* busy.

She *rarely* misses her lessons.

2. Zərfin əsas söz kimi çıxış etdiyi zərflik ifadəsi ilə ifadə olunan zərflik: [27;270]

It was *after midnight*.

I am an Austrian woman who married a German *eleven years ago*. (72, s.28)

John will graduate *two years later*.

3. Sözönülü isimlə ifadə olunan zərflik: [2;314]

She was very silent *during the lecture*.

“If it comes *into Court* we shall justify.” (72, s.329)

“Who was the gentleman *under the curtains*?” (72, s.58)

Eyni sözönülü ifadə cümlədəki digər sözlərlə əlaqəsindən asılı olaraq həm zərflik, həm tamamlıq, həm də təyin rolunda çıxış edə bilər:

They like to walk together **in the rainy weather** (zərflik rolunda-as an adverbial modifier).

Walking **in the rainy weather** is my favourite. (təyin rolunda-as an attribute)

The message **from his friend** disturbed him (təyin rolunda-as an attribute).

He received a message **from his friend** yesterday (sözönülü tamamlıq rolunda-as a prepositional object).

4. Eyni zamanda “this, that, every, last, next” sözləri ilə müşayiət olunaraq isimlə ifadə olunan zərflik: [27;270]

“I see him *every day* in the House, you know.” (72, s.369)

He is very active *this morning*.

Val had already taken a long shot about him for the Derby *next year*. (70,s.379)

5. Ancaq isimlə ifadə olunan zərflik: [1;389]

Yesterday was *Sunday*.

All *day* he continued to brood over his puzzle, and no fresh light came; but having a matter on which his firm and Scrivens' were in touch... (69, s. 146)

Tomorrow is a school day.

Friday was the best day for her to start a diet.

6. Sözünlü fraza ilə ifadə olunan zərflik: [25;263]

When we do we do, it does seem to make *for happiness*, Fleur. (70, s.384)

She was too short to see *over the fence*.

Tom prepared for the examination *up the midnight*.

My suggestion is for more trees to be planted *along the streets*.

7. Məsafə, dərəcə, müəyyən və qeyri-müəyyən zaman və dəyər bildiren sözünlü isimlə ifadə olunan zərflik: [17;382]

They walked *miles* without resting.

Wait *a minute*!

Just for an hour in the morning, from nine to ten, the chairwoman would come, but not another soul *all day*. (69, s.61)

They walked *a long distance* for the shopping.

8. Sözünlü+say tərkibi ilə ifadə olunan zərflik: [1;390]

They met *in 1986*.

Nevertheless, when he rose *at half-past eight* and went into the bathroom, he had earned his grim satisfaction in this victory of will-power.(69, s.43)

Academic year begins *on the first of September*.

She will go to the cinema with her friends *at five*.

Their train leaves *at half past four*.

9. Sözünlü+əvəzlik tərkibi ilə ifadə olunan zərflik: [1;390]

The situation was distinctly awkward-seeing his helpless and the lukewarmness of the board *behind him*. (69, s.117)

There was a big board *in front of them*.

Beyond it Mr Watson could see the outer gate.

10. Feilin təsriflənməyə formaları ilə ifadə olunan zərflik: [27;270]

a) feili sifət və ya feili sifət birləşməsi ilə ifadə olunan zərflik:

He looked up *smiling*.

Having being ill, he could not attend the lecture.

Crossing the road towards home, he sighted Francis Wilmot walking West.

b) məsdər və ya məsdər tərkibi ilə ifadə olunan zərflik:

Age closed his mouth, paralysed his power *to fight*. (69, s.356)

The door was partly open *to admit* air.

A meeting arranged *to discuss our plans*.

c) sözünü ilə işlədilən cərundla ifadə olunan zərflik:

After sounding him the fellow pulled a face as long as your arm, and ordered him to stay in bed and give up smoking. (69, s.359)

On coming home I met an old friend of mine.

Change your closes *before doing* your morning exercises.

11. Müstəqil tərkiblərlə ifadə olunan zərflik: [25;264]

a) Nominativ müstəqil feili sifət tərkibi ilə ifadə olunan zərflik:

The work being done, we left the laboratory.

“Thank you, sir!” the policeman’s retreating steps, *the outer door being shut*, and felt her close to him again. (69, s.39)

It being now late, I put off the light and went to bed.

Weather permitting, we shall start our journey.

b) Nominativ müstəqil tərkib ilə ifadə olunan zərflik:

The wind blowing hard, the man turned up his collar.

The meal over, they left the room.

c) Sözünlü müstəqil feili sifət tərkibi ilə ifadə olunan zərflik:

A little girl was walking on the street, *with her cat following her*.

At the foot of the bank, on a carriage rug, Holly and the dog Balthasar teased and loved each other, and in the shade of Jolyon *with his legs crossed* and his cigar luxuriously savoured, gazed at Irene sitting in the swing. (69, s.334)

d) Söznülü müstəqil tərkib ilə ifadə olunan zərflik:

He rushed forward *with fire in his eye*.

12. Məsdər, feili sifət və ya cərund tərkibi ilə ifadə olunan zərflik: [17;383]

a) cərund tərkibi ilə ifadə olunan zərflik:

How could you leave the prison *without the guard's seeing you*?

b) for-to-məsdər tərkibi ilə ifadə olunan zərflik:

Bewildered, she stood, waiting, *for him to come back* to her... (70, s.443)

I had to wait *for the moon to rise*.

c) müstəqil tərkiblərlə ifadə olunan zərflik:

The meeting over, we left the hall.

13. Tabelilik bağlayıcıları (than, if, unless, though, as if, as though, till, when, while, whether...or) ilə ifadə olunan zərflik. Bu mənada isim, sifət, zərf, məsdər, feili sifət, məsdər və ya feili sifət birləşmələri və həmçinin söznülü ifadə tabelilik bağlayıcıları ilə işləyə bilər. [17;383]

Bağlayıcılarla ifadə olunan zərfliklər əksər hallarda müstəqil zərfliklərdir (detached adverbial modifiers). Onlar aşağıdakı zərflik əlaqələrini ifadə edirlər:

a) Zaman:

...*while working* so hard he needed sea air to and from the station twice a day, and while resting must indulge his domestic affections. (71, s.748)

When argued, he tried to keep his silence.

b) Müqayisə:

The meeting of those two Forsytes of the second generation, so much more sophisticated *than the first*... (71, s.781)

There was a fame and in it a photograph of herself *as a little girl*. (71, s.1476)

c) Şərt:

Quiet meditation among his pictures had decided him to spring the five hundred *if necessary*... (71, s.190)

d) Güzəşt:

...Mr. Bossiney's manner was strange, *though attractive*... (71, s.284)

14. Bütöv sintaktik söz birləşmələri ilə ifadə olunan zərflik: [17;382]

Qeyd etmək lazımdır ki, bu halda zaman ifadə edən sözlər günün hissələrini ifadə edən sözlərdən öncə işlənir.

To wait! For the times to read, for the doctor to come about Hester's inclination to wake up *early in the morning*, for a niece quiet warm day, not too hot, when they could take a turn in Kensington Gardens. (71, s.1180)

15. Cümlə ilə ifadə olunan zərflik (mürəkkəb cümlənin tərkib hissəsi kimi): [12;188]

This went on and on and he never got through *till he woke with the word "Irene" on his lips*. (71, s.1100)

Məsdər zərflik funksiyasında:

Məsdər cümlədə feilə istinad edərək zərflik funksiyasında çıxış edə bilər. Məsdər bu funksiyada çıxış edərək məqsəd, nəticə, müqayisə, şərt və güzəşt ifadə edir. Buna uyğun olaraq da məsdər cümlədə aşağıdakı zərfliklər rolunda işlənə bilər:

1. məqsəd zərfliyi rolunda;
2. nəticə zərfliyi rolunda;
3. müqayisə zərfliyi rolunda;
4. hal-vəziyyət zərfliyi rolunda;
5. şərt zərfliyi rolunda;
6. istisna zərfliyi rolunda;
7. zamam zərfliyi rolunda;
8. səbəb zərfliyi rolunda.

1. Məsdər məqsəd zərfliyi funksiyasında həmişə "to" hissəciyi ilə birlikdə işlənir. Məqsəd ifadə edən məsdərdən sonra bir neçə feil müxtəlif leksik səciyyə daşıyaraq işlənə bilər. Lakin bu feillər hamısı müxtəlif leksik xüsusiyyət kəsb etmələrinə baxmayaraq, eyni zamanda, məsdərlə ifadə olunan hərəkətin həyata keçməsinə istiqamətlənir. Bu mənada məsdər feili xəbərdən sonra işlənərək tamamlanmamış hərəkəti ifadə edir.

Next year she will go to France *to improve her French*.

Laws were not made *to be broken*, laws were made *to stay within*.

Həmçinin, məsdər məqsəd zərfliyi funksiyasında *in order* və *so as* bağlayıcılarından sonra işlənərək məqsəd ideyasını daha da kəskin şəkildə vurğulayaraq çıxış edə bilir.

Jimmy put on his coat *in order not to catch cold*.

We held tryouts *so as to find a new member of the swim team*.

Məqsəd zərfliyi rolunda çıxış edən məsdər ümumi olaraq feili xəbərdən sonra işlənir. Lakin, bir sıra hallarda məsdər xüsusi vurğu ilə ifadə olunduqda cümlənin əvvəlində də gələ bilər.

To occupy her mind, however, she took the job given her.

Hər iki mövqeydə məsdər *in order to* və *so as* bağlayıcılarından və ya *just, only* kimi məhdudlaşdırıcı ədatlardan sonra işlənir.

In order to break the tie, we had a bonus round.

So as to achieve something, we did something.

I'm here *just to see you off*.

He left the room *only not to disturb you again*.

2. Nəticə zərfliyi funksiyasında da məsdər “to” hissəciyi ilə birgə işlənir. Bu mənada məsdər a) “too” ilə təyin olunan sifətlər və zərflərdən; b) “enough” ilə təyin olunan sifətlər, zərflər və isimlərdən; c) “so” ilə təyin olunan sifətlər və ya “such” ilə təyin olunan isimlərdən asılı olaraq nəticə zərfliyi funksiyasında çıxış edir:

a) Jane was *too tired to speak*. (= Jane was so tired, that she couldn't speak)

Molecules are *too small to see with an eye*.

He drove *too fast to catch the train*.

b) She is *clever enough to solve* this problem. (= She is clever enough, so she can solve this problem)

Mark knows Brown *well enough to believe him*.

He gathered *enough stamps to make a new collection*.

c) The captain was *so kind as to forgive* their mistakes. (The captain was so kind, therefore he forgave their mistakes.

He is *such a stupid as to let it out of his hands*.

Yuxarıda qeyd olunan bütün hallarda məsdərlə ifadə olunan hərəkət, istinad etdiyi sözlərdə göstərilən keyfiyyət və kəmiyyətin dərəcəsinə görə mümkün və ya qeyri-mümkün olur.

Bir sözlə deyə bilərik ki, məsdərin cümlədə yeri sabitdir. Beləki o, həmişə təyin etdiyi sözdən sonra işlənir.

3. Müqayisə zərfliyi funksiyasında çıxış edən məsdər müqayisə dərəcəsinə işlənən sifətlər və zərflər də daxil olmaqla xəbər qruplarına istinad edir. Bu zaman məsdər müqayisə zərfliyi rolunda özündən öncə işlənən “than” ilə təyin olunur.

It is more difficult to stay on the top *than to get* there.

It is more blessed to give *than to receive*.

They seemed more anxious to listen to the troubles of others *than to discuss* her own.

Bu funksiyada məsdərin ümumi olaraq daha çox “to” hissəciyi ilə işlənməsinə baxmayaraq, onun “to” hissəciksiz ifadə olunduğu hallara da rast gəlmək olur.

We would rather die *than stay here*. bəzən,

I've got more important things to do, *than go to the cinema*.

Məsdər həmçinin, *as if, as though* bağlayıcılarından sonra işlənərək də müqayisə zərfliyi funksiyasında çıxış edə bilər.

Anna began to talk loudly *as if to show that she was not upset*.

She made a movement *as though to run away*.

4. Məsdər hal-vəziyyət zərfliyi funksiyasında çıxış edərək, xəbərlə ifadə olunan hərəkətin, məsdərlə göstərilən hərəkətlə eyni zamanda baş verdiyini bildirir.

An astronaut leaves the Earth and returns fifty years later *to find his twin-brother quite an old man* while he is still in the prime of his life.

He arrived at three o'clock *to hear that Fleur had gone out with the car at ten*.

Nümunələrdən də göründüyü kimi, bu funksiyada məsdər həmişə təyin etdiyi xəbərdən sonra işlənir.

5. Məsdər “to” hissəciyi ilə birlikdə şərt zərfliyi funksiyasında da çıxış edə bilər. Bu halda məsdər feili xəbərin hansı şərtlər əsasında gerçəkləşdiyini ifadə edir. Bu zaman feili xəbər bir qayda olaraq, “Conditional Mood” formasında ifadə olunur.

To hear him speak, you would think he was a great showman. (If you heard ..., you would think ...)

To see it one would believe that it was something valuable. (If one saw it, one would believe ...)

I'll thank you *to make it easier for me*. (I'll thank you, if you make ...)

Yuxarıda göstərilən nümunələrdən görüldüyü kimi şərt zərfliyi rolunda çıxış edən məsdərin cümlədə mövqeyi dəyişkəndir; o, təyin etdiyi xəbərdən həm öncə, həm də sonra işləməyə gələ bilər.

6. İstisna zərfliyi funksiyasında çıxış edən məsdər cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş verəcəyi yalnız mümkün vəziyyəti ifadə edir. Bu funksiyada məsdər ümumi olaraq “to” hissəciksiz işlənərək *but, except* sözləri ilə təqdim olunur və əsasən inkar və ya sual cümlələrində işlənir.

He had nothing to do *but escape*.

What could I do *but confess*?

There was nothing to be done, *except explain her the situation*.

Məsdər şərt zərfliyi funksiyasında çıxış edərkən, nadir hallarda, “to” hissəciyi ilə də ifadə oluna bilər.

They had no chance *but to agree*.

7. Məsdər zaman zərfliyi funksiyasında çıxış edərək xəbərlə ifadə olunan hərəkətin baş verdiyi müddəti və ya bu müddətə qədərki zaman anını ifadə edən hərəkəti bildirir.

She may be worried *to meet with the company this morning*. (may be worried till she meet ...)

I get nervous *to see you here*. (I get nervous when I see ..., if I see...)

His grandfather lived *to be sixty*. (lived till he was ...)

Məsdərin bu funksiyada mövqeyi sabitdir, belə ki, o çox zaman təyin etdiyi feildən sonra gəlir.

8. Məsdər səbəb zərfliyi funksiyasında işlənərək, sifət, isim və ya keyfiyyət bildirən (intellektual və ya mənəvi) sözlü frazayla ifadə olunan ismi xəbərlə birgə mürəkkəb ismi xəbərə istinad edir.

What a stupid I was *not to notice it before*. (I had not notice it before, therefore I can justly be called an idiot.)

She was silly *to come here*. (She came here, and it was silly of her.)

He is a little bit upset *to have sent you here!* (He have sent you here, so one can think he is a little bit upset.)

1.1. Müasir ingilis dilində zərfliklərin cümlədə yeri.

Bildiyimiz kimi zərflik cümlənin müxtəlif hissələrində ifadə olunan hərəkət və vəziyyəti səciyyələndirir. Hərəkəti xarakterizə edən zərfliklər həm təsirli həm də təsirsiz feillə ifadə olunan cümlənin müxtəlif hissəsinə istinad edə bilər. Keyfiyyəti xarakterizə edən zərfliklər sifət, zərf, stativ və müxtəlif ismi birləşmələrlə ifadə olunan cümlə hissələrinə istinad edə bilər. [26;41]

B.İliş müəllifi olduğu “The structure of Modern English” kitabında zərfliyin cümlədə yeri haqqında öz fikirlərini ifadə etmişdir. B.İlişin fikirlərinə görə zərfliyin cümlədə yeri digər nitq hissələri ilə müqayisədə daha sərbəstdir. Lakin bu mənada təyinedicilərin (modifiers) növləri arasında müəyyən fərqlər vardır. Cümlə üzvləri ilə sıx əlaqəli olan təyinedicilər daha çox hərəkətin tezliyini və ya xüsusiyyətini (mövcudluğunu) ifadə edir. Onlar mübtədə və xəbər arasında və ya həmçinin mürəkkəb xəbərin elementləri olaraq, iki hissədən - köməkçi və əsas feildən ibarət olan xəbərin ortasında işlənir.

Zərfliklərin növlərinə uyğun olaraq onların cümlədə yerini bu və ya digər mövqeyə görə müəyyənləşdirmək düzgün deyil. Buna uyğun olaraq biz zərfliklərin hər hansı bir növünün cümlədə mövqeyini müəyyən pozisiyaya uyğun məhdudlaşdırma bilmərik. Bəzən müəyyən məqamlarda a) hərəkətin tezliyini ifadə edən zərfliklər cümlənin əvvəlində və ya b) zərfliyin hər hansı bir növü mübtədə və xəbərin arasında işləyə bilər. Buna misal olaraq:

- a) 1. *Never, never* had I loved Dora so deeply and, truly, as I loved her that night.
2. *Occasionally*, when there was some more than usually interesting inquest upon a

parish child who had been over-looked in turning up a bedstead, or inadvertently scalded to death when there happened to be a washing... (67, s.5)

3. *Sometimes* when he questioned his wife as to where she had been, which he still made a point of doing, as every Forsyte should, she looked very strange. (71 s.460)

b) 1. From this employment she *suddenly* desisted, and said to Steerforth much to my confusion... (68, s.166)

2. Catherine, *for a few moments*, was motionless with horror. (64, s.139)

3. ... it *absolutely* would not do, with finances as low as his, and the 'the old' (James) rusty ever since that business over the oil shares, which was no fault of his, to risk a row with Winifred. (71, s. 336)

Zaman və yer zərfliklərinin cümlədə yeri adətən mübtəda+xəbər+tamamlıq ardıcılığından həm öndə, həm də sonra işlənməsilə müəyyən olunur. Hər iki variant müxtəlif faktorlardan asılı olaraq cümlədə istifadə oluna bilər. Əgər əsas vurğu mühüm və yeni bir məna ifadə edən zaman zərfliyinin üzərinə düşürsə onda bu mənada zaman zərfliyi cümlənin sonunda gələcəkdir. Bunu aşağıdakı nümunədə göstərə bilərik:

I offer myself to you again with a heart even more your own, than when you almost broke it, *eight years and a half ago*. (64, s.426)

The glass had gone, but the picture was not harmed *yet*... (70, s.528)

Digər tərəfdən isə əsas mənanı ifadə edən söz hər hansı başqa anlayışı bildirirsə, bu mənada zaman zərfliyi cümlənin əvvəlində də gələ bilər. Əgər zərflik cümlə vurğusu daşımırsa cümlənin əvvəlində işlənməyə bilər. Bu zaman zərflik intonasiya məqsədiylə cümlənin semmatik mərkəzinin harada yerləşdiyini göstərmək üçün cümlənin sonunda da işləyə bilər. Bunu aşağıdakı nümunədə göstərə bilərik:

Steerforth's face fell, and he paused *a moment*. (68, s.118)

Zərflik cümlədə başqa mövqeylərdə də çıxış edə bilər; belə ki, onlardan biri olaraq "do" köməkçi feilinin inkar forması səbəb zərfliyi ilə ifadə olunan, geniş sözünülü qrup kimi çıxış edən müstəqil (loose) ikinci dərəcəli üzv vasitəsilə məsdərdən ayrılır.

He was the person whom Jack at this time did not, *for an equally long line of reasons*, want to see.

B.İlişin fikirlərinə əsasən zərflik həmçinin xəbərin iki komponenti arasında işlənə bilər. Bu mənada B.İliş aşağıdakı cümləni misal gətirərək fikirlərini ifadə etmişdir: ...he was acting not happily, not with an easy mind, but impelled to remove some of the weight that had *for months, even though the excitement over Katherine*, been pressing him down. (Snow) Bu cümlədə “had been pressing” keçmiş bitmiş davamedici zaman forması iki köməkçi feil “had” və “been” arasında işlənən “for months” və “even though the excitement over Katherine” zərflikləri vasitəsilə ayrılmışdır. Zərfliyin bu mövqeydə işlənməsi cümlənin dərk olunmasında heç bir maneyə törətmir, çünki had feili təkbaşına yeterli mənəni ifadə etmir və bu zaman verbal və ya isim asılı mövqeydə işlənir. Analitik formada işlənən feillər zərfliyin onların arasında işlənməsi ilə uzadılmış formada ifadə olunur.

O.Musayev müəllifi olduğu qrammatika kitabında bildirmişdir ki, müasir ingilis dilində zərfliyin cümlədə yeri digər cümlə üzvlərinə nisbətən daha sərbəstdir. Ümumiyyətlə götürdükdə, adi nitqdə zərflik cümlənin axırında, əvvəlində, baş üzvlərin arasında, hətta vasitəsiz tamamlıqla sözönülü vasitəli tamamlıq arasında da dura bilər. Bununla belə, zərfliklərin cümlədəki yeri onların mənə növündən və bəzən isə ifadə vasitəsindən asılı olur. Beləliklə, müasir ingilis dilində:

1. Zaman zərfliyi adi nitqdə, bir qayda olaraq, cümlənin sonunda durur:

“When Winifred married Dartie, I made him bring every penny into settlement-lucky thing, too – they’d ha’had nothing *by this time*. (71, s.30)

Soames excused himself directly *after dinner*. (71, s.913)

... and I saw Mr.Dick every alternate Wednesday, when he arrived by stage-coach at noon, to stay *until next morning*. (68, s.54)

Aşağıdakı hallarda zaman zərfliyi cümlənin əvvəlində işlədilir:

1) Zaman zərflisi *one day, one morning, one afternoon, one evening, once upon a time* və s. söz birləşmələrindən biri ilə ifadə edilərək, qeyri-müəyyən vaxt bildirdikdə:

One day he come up to the office, all in a hurry, and had a private interview with the magistrate... (67, s.239)

One morning, very soon after the dinner at the Musgroves, at which Anne had not been present, Captain Wentworth walked into the drawing – room... (64, s. 282)

Once upon a time in a faraway land there lived a princess in a big castle.

2) Zaman zərfliyinin üzərinə məntiqi vurğu düşdükdə, yəni zaman zərfliyi cümlənin reması olarkən:

Next morning he got his cheque cashed, but avoided the shop of dove- grey dress like the palgue; and, instead, bought himself some necessaries. (69, s.260)

One dark evening, when I was later than usual – for I had, that day, been making my parting visit to Blunderstone... (68, s.154)

An hour later, when the secretary entered, his chairman was sitting by the fire perusing the articles of association. (69, s.173)

Aşağıdakı hallarda isə zaman zərflikləri cümlənin sonunda işlənir:

Consequently, I was not prepared, *at seven o'clock next morning*, to receive the following communication, dated *half-past nine in the evening*... (68, s.74)

This was why Sir Alexander Mac Grown arrived *at half-past four* to say that he could not come *at five*. (72, s.195)

Müasir ingilis dilində zaman zərfliyi bəzən cümlənin mübtədası ilə sıx əlaqədə olur. Belə hallarda zaman zərfliyi bilavasitə mübtədadan sonra, yəni baş üzvlərin arasında durur, məsələn:

Windows *that summer* were open all day long, and all night too. (71, s.372)

2. Yer zərfliyi, bir qayda olaraq cümlənin sonunda durur, məsələn;

But I who live in a small retired village *in the country*. (64, s.60)

He would telephone to very young Nicholas to arrange a conference at once, and if Michall was *at South Square*... (72, s.176)

Müasir ingilis dilində anaforik olaraq işlənən *there* zərflisi (1) və sözünü+anaforik işlənən işarə əvəzliyi ilə ifadə edilən yer zərflikləri (2) cümlənin əvvəlində durur, məsələn;

He did not really come to himself till he was in his study. *There*, with a trembling hand, he poured himself out whisky and drank it off. (69, s.75)

A rough wooden bench had been placed against the trunk. *On this* Montanelli sat down. (76, s.8)

Üzərinə məntiqi vurğu düşərkən, yəni yer zərfliyi cümlədə rema funksiyası daşıyarkən cümlənin əvvəlində durur, məsələn:

At the window by her side, Michael sniffed the scent of grass. (72, s.352)

At his feet, sat a white-coated, red-eyed dog; who occupied himself, alternately, in winking at his master with both eyes at the same time.

In Scotland there once lived a poor sheperd whose name was James Hogg.

Cümlədə eyni vaxtda həm yer, həm də zaman zərfliyi işlənərkən bir qayda olaraq, əvvəlcə yer zərfliyi, sonra isə zaman zərfliyi işlənir, məsələn:

Your presence is requested at the funeral of Miss Ann Forsyte, in Highgate Cemetery, at noon of Oct.1st. (71, s.199)

Unworthy son, coward, liar,—you, who hold your councils with thieves and murderers in dark rooms at night... (67, s.398)

Bəzən bu qaydaya riayət edilmir; cümlədə əvvəlcə zaman zərfliyi sonra isə yer zərfliyi işlədilir, məsələn;

When the intelligence of Sir Walter's being settled there had of course reached him, though only twenty four hours in the place. (64, s.334)

3. Zərflə ifadə olunan tərzi-hərəkət zərfliyi, bir qayda olaraq, ya xəbərdən bilavasitə əvvəl (a), ya da cümlənin sonunda (b) durur, məsələn:

a) *As though feeling that some danger threatened her younger brother, Aunt Juley suddenly offered him. (71, s.342)*

b) *At length he returned; and in reply to an anxious inquiry after his patient, looked very mysterious, and closed the door, carefully. (67, s.225)*

Sözünü+isim birləşməsi ilə ifadə edilən tərzi-hərəkət zərfliyi, adətən, cümlənin sonunda durur, məsələn:

a) *All this time we, the outsiders, remained oppressed by the tremendous interest involved in the conversation; and our host regarded us with pride. (68, s.232)*

b) *Steerforth, who was in great spirits, had been strolling about the beach before I was up... (68, s.128)*

Feili sifət, yaxud feili sifət birləşmələri ilə ifadə olunan tərzi-hərəkət zərfliyi ya (a) cümlənin əvvəlində, ya da (b) sonunda durur, məsələn:

a) *Again looking at her hands*, she was silent.

b) “Why, we can’t afford to do that just now, my dear,” replied the Jew, *smiling*;
“and, besides, that sort of thing is not in our way...” (67, s.204)

4. Təkrar-tezlik zərfliyi, bir qayda olaraq, xəbərdən əvvəl işlədilir, məsələn:

She very *seldom* allowed herself to look at them. (76, s.161)

He *rarely* showed them to anyone... (71, s.113)

Mürəkkəb xəbərlə cümlələrdə bu zərflik köməkçi (a) və ya bağlayıcı feildən (b) sonra durur, məsələn:

a) The Cardinal will *always* take the part of any prisoner. (76, s.222)

b) Those fellows who wrote prophetic articles and books, were *always* forgetting that people had passions. (70, s.353)

Recently, now, then, yesterday zərfləri ilə ifadə olunan zərfliklər eyni zaman da cümlənin əvvəlində də işləyə bilirlər.

Recently he had heard somewhere that young Nicholas’ eldest, very young Nicholas had become a Volunteer. (71, s.856)

Now, is it not unjust, and unlike you, to judge him from what you saw of me the other night? (68, s.219)

Then, having tied the wooden creature securely, the boy buckled the strap and tossed his prisoner into the buggy.

Yesterday detectives arrested a man in connection with the murder.

Often, always, never, usually kimi hərəkətin tezliyini ifadə edən zərfliklər adətən əsas feildən öncə işlənir.

I *often* think of the master, and how fond he was of going down the cellar right up to the end. (70, s.25)

In the end the husband *always* gained the affection of his wife. (71, s.134)

She *never* asked him to take her anywhere. (69, s.61)

Carefully, slowly, awfully kimi hərəkətin tərzini ifadə edən zərfliklər a) vasitəli tamamlıqdan sonra, b) vasitəli tamamlıq olmadıqda birbaşa feildən sonra işlənir.

He had removed all the pictures left in the gallery, and, storing them with those which Soames had thrown from the window, had listed them carefully. (70, s.548)

The two Monts moved *slowly* towards Mount Street... (70, s.261)

Cousin Jolyon's got an *awfully* jolly place. (71, s.826)

Here, above, there, behind, below kimi yer zərflikləri isə vasitəli tamamlıqdan və ya feildən sonra işlənir.

You think he will try to keep Rivarez *here*? (76, s.222)

Oliver raised the candle *above* his head... (67, s.155)

Then I went back to my room and sat *there* all night alone. (76, s.113)

Though he was nearly five miles away from the town, he ran, and hid *behind* the hedges... (67, s.53)

This feature, where very little grew as yet, had been judiciously dropped *below* the level of the lawn so that it might come up again... (69, s.306)

Zərfliklər cümlədə mübtəda xəbər arasında işlənə bilər:

Oliver *naturally* wondered how they could possibly have found time to be so very industrious. (67, s.65)

I *simply* must hang around, or I shouldn't have a dog's chance. (71, s.1528)

These presentations *happily* completed, I bought a little dessert in Covent Garden Market... (68, s.208)

Həmçinin zərfliklər bir neçə sözlə ifadə olunduqda cümlənin əvvəlində işlənir:

In the centre of the room, under the chandelier, as became a host, stood the head of the family, old Jolyon himself. (71, s.22)

Under these circumstances... I have discharged the pecuniary liability contracted at this establishment by giving a note of handç made payable fourrteen days after date... (68, s.75)

Up, in, away zərflikləri ilə başlayan cümlələr daha çox gündəlik danışiq nitqində istifadə olunur.

Having heard his master's voice, *up* went the servant.

In rushed the house to pick up my wallet.

Away walked without saying another word.

T.A Barabaşın fikirlərinə əsasən zərfliklər daha çox dəyişkən cümlə hissələri kimi tanınır. Lakin bunu da nəzərdə tutmaq lazımdır ki, digər nitq hissələri ilə

müqayisədə daha çox müxtəliflik təşkil etmələrinə baxmayaraq, bütün zərfliklərin cümlədə yeri azad deyildir.

Zaman və yer zərflikləri çox zaman cümlənin həm əvvəlində (*On Sunday they were at the party*) həm də sonunda (*He will come on Sunday*) işləyə bilər.

Əgər cümlədə hər iki zərflik eyni anda işlənsə bu zaman yer zərfliyi zaman zərfliyindən öncə gəlir.

Then, there were the walks as usual, and many calls *at the clean houses of the labouring men, at night...* (67, s.251)

Daniel was studying *in London in 2011*.

Qeyri müəyyən zaman və tezlik ifadə edən zərfliklər (always, never, seldom, ever, often və s.) bir çox hallarda sintetik feili xəbərdən öncə və ya asindetik feili xəbərin ortasında işləyir.

When he could prevail upon Gemma to come he *always* felt that the evening would be a success. (76, s.91)

He said that you were *always* brooding over that wretched story, and he begged me to be as good a friend to you as I could and try to keep you from thinking of it. (76, s.112)

A.İ.Simirnitski bu zərfliklərin mövqeyini xəbərin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi çıxış edən və feilə istiqamətlənən bir növ zaman təyini rolunda izah edir.

Bu zərfliklər cümlənin əvvəlində işləndikdə emfatik məna daşıyır.

Always a companion, even after Cambridge – a little far off, perhaps, owing to the advantages he had received. (71, s.70)

Never till this last month had he really doubted his own face; but now he wanted for it things he had never wanted. (69, s.155)

Tərzi hərəkət zərflikləri feillə sıx bağlı olaraq daha çox feildən sonra (və ya tamamlıqdan sonra) və yaxud analitik formalı feillərin ortasında işləyir.

He laughed *softly* to himself. (76, s.68)

But if you'd *kindly* make a search in the register while I'm gone, I could call back after lunch and see the result. (70, s.486)

T.A Barabaş müəllifi olduğu qrammatika kitabında qeyd etmişdir ki, ümumi olaraq kəmiyyət və keyfiyyət ifadə edən zərflilər (tərzi hərəkət, tezlik, dərəcə və miqdar) hərəkətin vəziyyətini ifadə edən zərflilərlə (zaman, yer, səbəb, məqsəd, nəticə, şərt, güzəşt, və cari vəziyyət) müqayisədə cümlədə təyin etdikləri sözlə daha yaxın mövqedə dayanırlar.

Hərəkətin tezliyini ifadə edən zərflilər (seldom, ever, never, often ,usually, rarely və s.) adətən sadə feildən sonra və ya mürəkkəb formalı feilin oratsında işlənir. This is a very common and much-approved matrimonial course of treatment, which is often very effective. (33, s.67)

I am aware that I am merely a female, and that a masculine judgment is usually considered more competent to the discussion of such questions... (68, s.295)

Dərəcə, miqdar və tərzi hərəkət zərfliləri daha çox feildən sonra və ya vasitəli tamamlıqdan sonra işlənir.

“I will give *fifty pounds*,” cried an old gentleman from the same quarter, to the man who takes him alive. (67, s.410)

And that reminded him *suddenly* of the mare he kept for station work.(71, s.914)

They had gone *happily*. (64, s.217)

Cümlədə sözönülü tamamlıq işləndikdə isə söz sırası “feil+tərzi-hərəkət zərfliyi+sözönülü tamamlıq” ardıcılığında ifadə olunur.

Old Jolyon stood *gazing* at her with eyes very deep from age. (71, s.636)

He looked smiling at her.

T.A Barabaşın fikirlərinə görə də zaman və yer zərfliləri cümlənin həm (a) əvvəlində həm də (b) sonunda işləyə bilər. Hər iki zərflik birlikdə işləndikdə (c) yer zərfliyi zaman zərfliyi ilə müqayisədə feilə daha yaxın mövqedə durur.

a) *On Monday* they will come to see us.

b) He wanted to invite you to his house for an orientation meeting *on Monday*.

c) Children decided to meet *at school at ten o'clock*.

Qeyd etmək lazımdır ki, xüsusi məna daşıyan zərflilər ümumi məna daşıyan zərflilərdən öncə işlənir. Ona görə də günün müəyyən saatını ifadə edən zərflilər həftənin günlərini və ya günü müəyyən hissəsini ifadə edən zərflilərdən öncə işlənir.

It was *nine o'clock at night*, when the man, quite tired out, and the dog, limping and lame from the unaccustomed exercise turned down the hill... (67, s.384)

So, *at six o'clock that evening*, which was one of the early office evenings, I announced myself as ready, to Uriah. (68, s.61)

Feil tamamlıqla birgə işləndikdə isə yer və zaman zərflikləri bir çox hallarda tamalıqdan sonra gəlir.

Suppose we take a sail *on the lake today*, and go up *into the mountains tomorrow mornings*? (76, s.16)

She planned to give a party *on Sunday*.

Mary was waiting for her *outside*.

Emosional nitqdə bəzi zərfliklər inversiya nəticəsində cümlənin əvvəlində istifadə olunur.

Bu zərfliklər tezlik (*never, nowhere*), zaman (*no sooner... than, hardly... when, only, only now, only then*), yer (*up, in, out, off, away*), tərz (*so, thus*) və digər başqa zərflərlə ifadə olunur. Onlar emfatik vurğu ilə tələffüz edilir.

Never had he breathed anything quite like that air. (70, s.490)

Nowhere in particular; anywhere you like." (76, s.127)

Only hear him!" exclaimed the Jew shrugging his shoulders. (67, s.203)

Only then did he understand his mistake.

No sooner had she expressed her delight in Mr. Allen's lengthened stay, *than* Miss Tilney told her of her father's having just determined upon quitting Bath by the end of another week. (64, s.111)

Hardly had I reached the station *when* the train came.

Up he ran, soon disappearing from view.

Out came of the forest he saw a little boy by the roadside, who seemed to be watching for some one.

So suddenly did she enter the room that everybody got surprised!

Thus passed a long ten minutes, till they were again joined by Thorpe, who, coming to them with a gayer look... (64, s.79)

O.I. Musayev və T.A. Barabaş müəllifləri olduqları kitablarda göstərmişlər ki, *here, there (buraya, oraya)*, və *now, then (indi, sonra)* zərflikləri cümlədə ön mövqeydə gələrək inversiya yarada bilir. Bu zaman *so, thus, now, then* və s zərflikləri mübtədə isimlə ifadə olunduqda işarəedici gücə malik olaraq cümlənin əvvlində işlənir.

Here are the paths and hiding-places in the mountains... (76, s.221)

There could be only a most proper alacrity, a most obliging compliance for public view... (64, s.429)

“*Now*, my darling, you must fly!” (72, s.76)

Then she turned round and fainted, and I stood still and looked at him, and he walked away... (68, s.56)

So ran the thoughts of Michael, perched on the coat-sarcophagus; and mediating on Fleur’s skin... (70, s.263)

Emfatik vurğu mənasında istənilən zərflik müstəqil (detached) formada işləyə bilər. Vəziyyət ifadə edən zərfliklər daxili keyfiyyət bildirən zərfliklərlə müqayisədə daha çox müstəqil (detached) mövqeydə işlənir.

Müstəqil zərfliklər çox zaman genişlənmiş formada ifadə olunur. Belə zərfliklər əksər hallarda zərf və ya isimdən, feili sifət və ya cərənd tərkibindən, və ya müstəqil konstruksiyalardan ibarət olur.

Müstəqil zərfliklər cümlənin a) həm önündə, b) həm sonunda, c) həm də ortasında işləyə bilər və onlar cümlənin qalan hissələrindən vergül vasitəsilə ayrılır.

a) *Reaching over the published oak*, he grasped a sherry glass and holding the bottle with both hands... (69, s.196)

b) He took courage to wipe off the perspiration, which had been trickling over his nose, unchecked, *during the whole of the previous dialogue*. (67, s.300)

c) She was a power in upper-middle class society, *with its hundred sets and circles*, all intersecting on the common battlefield of charity functions... (71, s.420)

M.A. Qanşina və N.M. Vasilevskaya müəllifləri olduğu kitabda zərfliklərin cümlədə yeri haqqında öz fikirlərini ifadə etmişlər. Onların fikirlərə əsasən də zərfliklərin cümlədə yeri ilə bağlı sabit və müəyyən qayda yoxdur. Eyni zamanda onlar bildirmişlər ki, zərfliklər çox zaman cümlədə azad mövqeydə çıxış edir. Buna uyğun

olaraq M.A.Qanşına və N.M. Vasilevskaya zərflə ifadə olunan zərfliklərin cümlədə yeri ilə bağlı aşağıdakı qaydaları irəli sürmüşlər:

1. Zərf tamamlığı aid olduğu təsirli feildən ayıra bilməz:

He plays the guitar *really well*.

“It would be so sweet of you if you could manage it *today*”... (76, s.163)

She doesn't watch the TV *very often*.

2. Təyinedicilərdən ibarət bütöv bir qrup tamamlığı izlədikdə zərf feillə vasitəli tamamlıq arasında yerləşə bilər.

He has translated *correctly* some papers from the document.

She had eaten *quickly* her dinner in kitchen.

3. *Early, late, today, tonight, yesterday, tomorrow* kimi müəyyən zaman zərfləri bir çox hallarda cümlənin sonunda işlənir.

Nicholas was there *early*.

I am flying to Turkey *tomorrow*.

I still have a past as lurid as it was *yesterday*. (72, s.383)

Zərflilər xüsusilə vurğulandıqda isə cümlənin əvvəlində də işlənən bilər.

Tonight, he was alone, but he needed to be for a while.

Today, there are more than one hundred million.

Late at night, Mr. Losberne arrived. (67, s.259)

4. Qeyri-müəyyən zaman və tezlik ifadə edən zərflilər (often, seldom, sometimes, always, rarely, usually və s.) feildən öncə gəlir, lakin adətən “to be, to have, can, may, must, ought” feillərindən sonra işlənir.

She *sometimes* falls asleep at her desk.

We *always* meet for coffee on Saturday.

I'm *usually* quite tired the next day.

Her bank account was *rarely* over two hundred.

Emfatik vurğu niyyət edildikdə və köməkçi və ya modal feil xüsusi vurğu daşdıqda qeyri-müəyyən zaman zərfləri köməkçi və ya modal feildən öncə işlənir.

Zərf həmçinin əsas feil kimi də çıxış edən “to be” və “to have” feili ilə də bu mənada işlənə bilər.

“I *never* was more convinced of anything in my life,” said the gentleman in the white waistcoat... (67, s.13)

The tune across the yard that seemed as if it *never* had left off... (68, s.135)

I *never* shall forget that night. (68, s.242)

Mürəkkəb zaman formasında zərf adətən birinci köməkçi feildən sonra gəlir.

The long table was *still* littered with the ink, pens, blotting-paper, and abandoned documents of six persons... (69, s.80)

I am *just* going out to get him something he specially wants, but I shan't be a quarter of an hour. (70, s.342)

So, Oliver kept very silent, because he was *completely* exhausted with what he had *already* said. (67, s.82)

Sual cümlələrində qeyri-müəyyən zaman zərfi mübtədadan sonra işlənir (köməkçi və ya modal feil – mübtəda – zərf):

Did he *ever* hear anything of Irene nowadays? (71, s.712)

“Do you *never* see them now?” (76, s.17)

Has they *already* left the hall?

Do you *sometimes* study in the library?

Əgər sual əvəzliyi cümlənin mübtədasıdırsa və ya mübtədanı təyin edirsə, bu zaman söz sırası nəqli cümlə ilə eynilik təşkil edir.

Who has *ever* been in London?

Who *ever* heard of such a problem?

Who has *never* played golf?

5. Feili təyin edən dərəcə zərfləri qeyri-müəyyən zaman və tezlik ifadə edən zərflər kimi eyni mövqedə işlənir.

That if there had been any bystander to observe the change, he could *hardly* have believed the two looks to have proceeded from the same person. (67, s.310)

...I *fully* expected to see his head go down behind the counter, and his little black breeches come quivering up in a last ineffectual struggle. (68, s.133)

On such a day even British workmen *scarcely* cared to do more than they were obliged, and moved about their business without the drone of talk...(71, s.273)

...as well as he could make out, it was a good, queer, out-of-the-way kind of hole, I was *highly* pleased. (68, s.128)

...but she clutched my gown violently, with one hand, which was partly closed, and when I saw that she was dead... (67, s.299)

6. Yer zərfləri isə vasitəli təməllığı və ya onun aid olduğı feili izləyir.

But the policeman who had come up while he was looking *at the archway*, and given him afterwards that scare in the girl's rooms... (69, s.56)

“My dear boy, the modern young woman does't live *anywhere*. (70, s.415)

She didn't come *here* to talk to me.

He saw her *there* yesterday.

Taking her in his arms, he held her close for a moment and then planted a kiss *on her forehead*.

A few minutes later they all marched in and took their places *at the table*.

7. Tərzi-hərəkət zərfləri ümumi olaraq feildən sonra gəlir. Bunu aşağıdakı nümunələrdə görə bilərik

But he began to get alarmed at her silence, and asked impatiently: “Well, what do you say?”

...who had prudently abstained from showing himself until he had looked *carefully* abroad from a snug retreat... (67, s.353)

...but in the workshop across the yard I could *faintly* hear the old tune playing, as if it had never left off. (68, s.130)

Dean felt *strongly* compelled to agree.

In the little drawing-room when the door was shut, he asked *gravely*: “One of your proteges?” (69, s.328)

8. Sifəti və ya başqa zərfləri təyin edən zərflər adətən təyin etdikləri sözlərin önündə işlənir.

Lucas is *very* tall.

The woman is *quite* pretty.

My cat is *incredibly* happy to have his dinner

The race finished *too* quickly.

He began to study *very* determinately.

The weather was *very* gloomy.

9. "Enough" adətən təyin etdiyi sözlərdən sonra işlənir.

They want to go just far *enough*, you know. (70, s.329)

The furniture was rather faded, but quite good *enough* for me... (68, s.201)

My notion of things is simple *enough*. (64, s.101)

Old Heythorp took it in fast *enough*; coming from a lawyer it was about as nasty as it could be. (69, s.172)

Old Jolyon said he would wait; and sat down patiently enough in the faded, shabby drawing room... (71, s.504)

Feilə istinad edərkən zərflilər aşağıdakı mövqeylərdə işləne bilər:

1. Ön mövqeydə:

Again he made no reply, but the driver of our carriage came to my rescue. (96, s.74)

Suddenly, he took the desperate resolution of going back to London. (67, s.389)

Sometimes I have been quite uneasy for that sort of people but now I shall just dismiss the idea of them altogether. (68, s.117)

Now it was to hide something that had a corruption of its own, worse than the corruption of death itself... (75, s.104)

Loudly and convincingly, Jonathan spoke about the advantages of leasing rather than buying cars.

Hurriedly pulling off his coat, he looked at himself in the mirror. (71, s.553)

2. Birləşdirici sözünü mövqeyində.

It *often* seems to me that art conceals the artists far more completely than it ever reveals him. (75, s.101)

He *always* seemed very fond of them. (74, s.25)

Eliza *generally* took no more notice of her sister's indolence and complaints than if no such murmuring, lounging object had been before her. (65, s.248)

d) Since he *actually* was expected in the country, she must teach herself to be insensible on such points. (64, s.259)

The book *originally* must have been bought in the shop.menbeyox

We *accordingly* went up a wonderful old staircase with a balustrade so broad that we might have gone up that, almost as easily... (68, s.16)

2. Mürəkkəb feili hissələrin arasında orta mövqeydə:

It is necessary to add, that the man's own testimony was *never* obtained to confirm this view. (66, s.523)

I do not suppose he had *ever* noticed how dingy was the paper on the wall of the room in which on my first visit I found him. (74, s.57)

“Oh! indeed, I think we can *soon* make them into plain English!” (69, s.180)

You find me, fallen back, for a spring and I have every reason to believe that a vigorous leap will *shortly* be the result. (68, s.277)

Mrs. Bumble, seeing at a glance, that the decisive moment had *now* arrived, and that a blow struck for the mastership on one side or other, must *necessarily* be final and conclusive, no sooner heard this allusion to the dead and gone... (67, s.285)

“Already, always, sometimes, often, hardly, still, just” kimi qeyri-müəyyən zaman və dərəcə ifadə edən zərflilər çox zaman bu mövqeydə işlənir.

An hour later, at the scene of his encounter with Mr. Ventnor, where the table was *already* laid for dinner, old Heythorp stood and gazed. (69, s.185)

I have *always* maintained that the popular notion of connecting excessive grossness of size and excessive good-humour as inseparable allies, was equivalent to declaring, either that no people but amiable people ever get fat... (66, s.240)

He was alone in a strange place and we all know how chilled and desolate the best of us will *sometimes* feel in such a situation. (67, s.30)

I had *often* heard of the extraordinary aptitude which many Italians show in mastering our strong, hard, Northern speech... (66, s.242)

You would think him gentle, yet in some things he is inexorable as death and the worst of it is, my conscience will *hardly* permit me to dissuade him from his severe decision... (65, s.379)

However carefully I obeyed, however strenuously I strove to please her, my efforts were *still* repulsed and repaid by such sentences as the above. (65, s.31)

If you'll *just* step into the parlour she will be down in a few minutes. (76, s.86)

Xəbər birdən çox köməkçi və ya modal və köməkçi fiildən ibarət olduqda zərflik adətən birinci fiildən sonar işlənir. Buna baxmayaraq zərfliklər ikinci fiildən sonar da gələ bilər.

It would please and benefit me to have five thousand pounds, it would torment and oppress me to have twenty thousand which, moreover, could *never* be mine in justice, though it might in law. (65, s.411)

Those finely shaped fingers could *never* have clutched a knife for sin, nor those smiling lips have cried out on God and goodness. (75, s.147)

They had great difficulty to get past the throng of people at all, and, but for the spies at the corners of the square, all the seven conspirators could have slipped *quietly* away while the attention of the crowd was fixed upon the soldiers.(76, s.216)

I could be *just* as happy in a shabby studio in Chelsea as in this flat. (74, s.41)

Zərfliklər bəzən “to” hissəciyini məsdərdən ayıra bilər. Bu konstruksiya “bölünmüş məsdər” adlanır.

He urged me to *casually* walk up and say hallo.

This software allows your company to *quickly, easily, and cost-effectively* manage all tasks.

The employer intended to *at least* try to explore possible reasonable accommodations for coping with disabled employees.

The youth had a thought that it would not be handsome for him to *freely* condemn other men.

3. Feildən sonra işlənərək birləşdirici mövqeydə:

These precautions having been taken, Mr. Giles held on *fast* by the tinker’s arm, and gave the word of command to open the door.

She turned *quickly*, and left the room. (66, s.557)

While the direction was being executed, the lady consulted moved *slowly* up the room. (65, s46)

He spoke *very slowly*, and the words seem wrung out of him almost against his will. (75, s.22)

Sir Percival frowned, stamped *angrily* on the floor, and walked on into the house, taking no notice of anybody. (66, s.238)

4. Cümlənin sonunda:

She should see that there was life in the old dog *yet!* (69, s.111)

Let him but get this confounded case out of the way, and he could enjoy himself *again.* (72, s.49)

She had adorned the bosom with a cascade of lace, on which James's eyes riveted themselves *at once.* (71, s.151)

I was tired of doing much the same thing *everyday.* (74, s.46)

As she spoke, she went to a side-table near the window, on which her sketching materials were placed; gathered them together *carefully.* (66, s.200)

Zərflilər sifət, zərf, isim, say və ya əvəzliyə istinad etdikdə adətən təyin etdikləri bu nitq hissələrinin yanında işlənir və əksər hallarda isə onları qabaqlayır.

...he felt *quite* delighted to think that they were safely gone, and that they was now no possible danger of his ever being able to wear them again.(67, s. 99)

Anne replied, and spoke in defence of the performance *so* well, and yet in allowance for his feelings *so* pleasantly, that his countenance improved, and he replied again with almost a smile. (64, s.383)

She had *quite* a reputation for saying the wrong thing, and, tenacious like all her breed, she would hold to it when she had said it... (71, s.86)

1.2. Müasir ingilis dilində zərflilərin funksional xüsusiyyətlərinə dair.

Cümlənin xüsusiləşmiş (müstəqil) hissələri ikinci dərəcəli üzvlərlə ifadə olunaraq müəyyən qrammatik və semantik müstəqillik ərz edir. Bu anlayış ikinci dərəcəli üzvlərin təyin etdikləri sözlərlə azad şəkildə əlaqədə olmasından irəli gəlir. [25;266]. Həmçinin onlar cümlənin qalan hissəsindən asanlıqla ayrılaraq müstəqil ifadə oluna bilirlər.

Müstəqil zərflilər cümləyə azad şəkildə bağlanır. Onlar cümlənin qalan hissəsindən danışmada intonasiya, yazıda isə vergül ilə ayrılır. Zərflilərin cümlədən ayrılması müxtəlif faktorlardan dolayı baş verə bilər. Bu faktorlardan ən vacibləri

onların mənası, ifadə forması, uzunluğu, cümlədəki yeri və danışanın məntiqi vurğuya olan münasibətindən ibarətdir. Quruluşlarına və mənalarına görə bu tərkiblər həmişə müstəqil işlənir. [27;269]

On the landing, *close to the open door*, she stood still. (70, s. 66)

Müstəqil zərflilər (yer, zaman, şərt, güzəşt, tərz və ya müqayisə, təzzi-hərəkət bildirən) zərflə, feili sifətlə, sifətlə, isim və ya söznüclü cərəndla ifadə oluna bilər.

Müstəqil zərflilər adətən genişlənmiş formada ifadə olunur, lakin bəzən isə genişlənməmiş formada da göstərilə bilər. Onlar təyin etdikləri sözə asindetik (bağlayıcısız) və ya bağlayıcıların köməyi ilə bağlana bilərlər. Bağlayıcı çox zaman belə zərflilərin müstəqil xüsusiyyətini vurğulayır. [17;389]

Zərflik funksiyasında işlənən hər hansı bir nitq hissəsi müstəqil ifadə oluna bilər və cümlənin digər hissəsindən vergül vasitəsilə ayrılır. [32;330]

Wesley saw the boat, *its deck deserted*.

One day, *during my holiday abroad*, I met an old friend of mine.

Müstəqil zərflilər cümlənin həm a) əvvəlində, həm b) sonunda və bəzən isə c) ortasında da işlənə bilər.

Asindetik yolla qoşulan müstəqil zərflilərə nümunə olaraq aşağıdakı cümlələr göstərə bilərik.

Slowly, very silently, she went. (70, s. 332)

He ate, *little, quickly, watchfully*. (71, s. 429)

She glanced, *sideways*, at the old couple. (73, s. 1)

Bağlayıcının köməyi ilə qoşulan müstəqil zərflilərə isə aşağıdakı nümunələr uyğundur gəlir.

In spite of himself, something swelled in his breast. (71, s. 45)

One bird going to bed later than the others was uttering a half-hearted twitter, *as though surprised at the darkness*. (69, s. 211)

Müstəqil zərflilər mürəkkəb tərkiblərlə ifadə olan bilər: a) İsmi müstəqil tərkib və ya b) ‘with’ və ‘without’ söznücləri ilə ifadə olunan tərkibləri buna misal göstərə bilərik. [17;389]

The ceremony over, the guests went away.

The young girl was walking in the street, *with his dog following her*.

İsmi müstəqil feili sifət tərkibi və ya istənilən müstəqil tərkib ilə ifadə olunan zərflik cümlədə müstəqil mənə ifadə edərək vergül ilə ayrılır. [25;266]

The letter being written, I took it to the post-office. (Zaman zərfliyi funksiyasında çıxış edir).

Mother permitting, I shall go to you. (Şərt zərfliyi funksiyasında çıxış edir).

There being no interesting programs on television, he switched it off. (Səbəb zərfliyi funksiyasında çıxış edir).

İsmi müstəqil feili sifət tərkibi ilə ifadə olunan bütün zərfliklər ifadə etdikləri mənadan asılı olmayaraq həmişə müstəqildir. [26;52]

It being a rainy day, I did not go out.

Zərfliklər qeyri-adi mövqedə işlədikdə bir qayda olaraq cümlədən ayrılır.

Like him, she saw danger in it.

Randall, *for all his tiresomeness and badness*, had always been her Randall.

Cari vəziyyət bildirən zərfliklər demək olar ki, həmişə müstəqil işlənir (cümlədən vergül vasitəsilə ayrılırlar) və onlar istinad etdikləri feilə azad şəkildə bağlı olur. [32;330]

He was listening attentively, *his books on his knees*.

Tərzi – hərəkət zərfliyi feili sifət ifadəsi ilə də təsvir edildikdə müstəqil işlənir.

She stood her ground, *constantly changing her hand*, till the maid came back with the tea. (72, s. 86)

Hər hansı bir zərflik danışanın onu vurğulamaq istəyindən asılı olaraq da cümlənin digər hissəsindən vergül ilə ayrıla bilər.

“He was her father,” said Frances Wilmot, *gravely*.

Məcburi və qeyri məcburi zərfliklər – yalnız bir sözdən, məsələn; “now, seldom, often, then, there, here”, bəzən zərf hissəciyindən –“ in, on, away, back” və ya zərflik ifadəsindən – “five years ago” ibarət ola bilər. *A cat was under the table* cümləsində, sözünü ifadə *under the table* zərflik ifadəsi kimi burada yer zərfliyi funksiyasında çıxış edir.

“A cat was under the table” və yaxud “A cat stood under the table” cümlələrində zərfliyin istifadəsi məcburidir. Çünki cümlə ‘was’ və ya ‘stood’ sözləri ilə bitə bilməz. Cümlənin düzgün tamamlanması üçün burada yer zərfliyin istifadəsi tələb olunur.

Belə ki, zərflilər o zaman məcburi olur ki, cümlə quruluşu onlardan birini tələb edir və ya onların cümlədə iştirak etməməsi feilin mənasını dəyişir.

“Sit” feili bir çox hallarda özündən sonra zərflilik tələb edir. Məsələn: He sat down. “Lie” feilindən sonrada zərfliliyin istifadəsi məcburidir: They are lying down. Həmçinin “live” feili də özündən sonra a) yer, b) zaman və ya c) vəziyyət zərfliyi tələb edə bilər. [14;30]

- a) Anna lived in Paris.
- b) Anna lived thirty years ago.
- c) Anna lived happily.

Zərflilərin cümlədə istifadəsi çox zaman ixtiyari olur. Onlar quruluş cəhətdən daha çox müstəqil ifadə olunur. Zərflilər cümlədə daha çox kommunikativ məqsədlə işlədilir. Məsələn: “Professor Brown is leaving *for London tomorrow*”, cümləsindəki *for London* və *tomorrow* sözləri vacib məlumatlar verir, lakin “Professor Brown is leaving” cümləsi də grammatik cəhətdən doğrudur.

Zərflilər cümlənin quruluşu onları tələb etdikdə və ya onların yoxluğu feilin mənasını dəyişdikdə məcburi hesab olunur [27;268]. Aşağıdakı hallarda buna rast gəlmək olar:

- a) *To behave, to act, to treat* feillərindən sonra.

She behaved *cowardly*.

The Murderstones treated David *cruelly*.

The doctor *treated* David.

Beləki bu cümlələrdə zərflilərin istifadəsi məcburidir. Birinci cümlədə “she behaved” ayrılıqda hər hansı bir məna ifadə etmir.

- b) Davamlılıq və zaman axını bildirən feillərdən sonra – *to live, to dwell, to wait, to last, to weigh*.

Jane lives *in London*. (*Jane lives* has a different meaning: ‘*she exists*’, ‘*she is alive*’.)

The lecture lasted *two hours*.

c) İstiqamət bildirən təsirli feillərdən sonra – *to put, to take, to send*.

Put the book *on the shelf*.

Take these letters *to the post – office*.

You can send your message *to the mailbox*.

d) Hərəkət və vəziyyət bildirən təsirsiz feillərdən sonra – *to come, to go, to arrive, to return, to step, to sit, to lie, to stand*.

Brett went *to the dressing – room*.

Robert was standing *at the window*.

They arrived *at the airport* on time.

He sat *at the table*.

Əgər danışan məhz prosesin özü ilə maraqlanırsa və ya situasiyadan asılı olaraq zərfliyin istifadəsi mühüm deyilsə o zaman yuxarıda göstərilən feillərin zərfliklərsiz istifadəsi mümkündür.

a) Zərflik feil formasının mənasına təsir etdikdə.

I am going to the library *tomorrow*. ('am going' istək bildirir, hərəkət yox)

b) Zərfliyin iştirak etməməsi cümlənin mənasını dəyişdikdə.

Can you speak English *without making mistakes*?

I have never been there *since my childhood*.

Qeyri-məcburi zərflikər cümlə quruluşunda heç bir əhəmiyyət kəsb etmir. Yəni onların cümlədə istifadə olunmaması cümlənin mənasına heç bir təsir göstərmir. Qeyri-məcburi zərfliklər kommunikasiya nöqtəyi-nəzərindən nə qədər vacib olmalarına baxmayaraq nə feil formasının mənasına təsir göstərir, nə cümlə quruluşunu, nə də cümlənin qalan hissəsinin mənasını dəyişir.[27;269]

He left us *without saying goodbye*.

Before going she met an old friend of her.

Belə ki, zərfliklər o zaman qeyri-məcburi hesab olunurlar ki, onlar cümlənin quruluşunda önəmli yer kəsb etmirlər.

Buna misal olaraq “ She left the room without saying a word ” cümləsini göstərə bilərik. “Without saying a word” ifadəsi nə feil formasının mənasına təsir edir, nə cümlə quruluşunu nə də cümlənin qalan hissəsinin mənasını dəyişir.

Birinci fəsil üzrə nəticələr: Zərflilər hərəkət və ya vəziyyətin əlamətini bildiren ikinci dərəcəli üzv olub, cümlənin digər ikinci dərəcəli üzvlərindən fərqlənir.

Feili təyin edərkən, zərflilik hərəkət və ya fəaliyyəti xarakterizə edərək keyfiyyət, kəmiyyət və ya bütün vəziyyəti ifadə edir.

Zərflilər bir sıra xüsusiyyətlərinə görə təsnif oluna bilər: 1) mənalarına görə, 2) morfoloji xüsusiyyətlərinə görə, 3) əsas sözün növünə görə. Onlar əsasən quruluşlarına (ifadə vasitələrinə) və mənalarına görə qruplaşdırılır.

Zərflilərin əsasını təşkil edən xüsusiyyətlərdən biri də onların ifadə vasitələridir. Zərflilərin ifadə vasitələri ilə bağlı müxtəlif qrammatistlər təhlillər apararaq öz fikirlərini bildirmişlər.

Bildiyimiz kimi zərflilik cümlənin müxtəlif hissələrində ifadə olunan hərəkət və vəziyyəti səciyyələndirir. Hərəkəti xarakterizə edən zərflilər həm təsirli həm də təsirsiz feillə ifadə olunan cümlənin müxtəlif hissəsinə istinad edə bilər. Keyfiyyəti xarakterizə edən zərflilər sifət, zərflilik, stativ və müxtəlif ismi birləşmələrlə ifadə olunan cümlə hissələrinə istinad edə bilər.

Zərflilərin növlərinə uyğun olaraq onların cümlədə yerini bu və ya digər mövqeyə görə müəyyənləşdirmək düzgün deyil. Buna uyğun olaraq biz zərflilərin hər hansı bir növünün cümlədə mövqeyini müəyyən pozisiyaya uyğun məhdudlaşdırma bilmərik. Bəzən müəyyən məqamlarda a) hərəkətin tezliyini ifadə edən zərflilər cümlənin əvvəlində və ya b) zərfliləyin hər hansı bir növü mübtədə və xəbərin arasında işləyə bilər.

Müstəqil zərflilər cümləyə azad şəkildə bağlanır. Onlar cümlənin qalan hissəsindən danışmada intonasiya, yazıda isə vergül ilə ayrılır. Zərflilərin cümlədən ayrılması müxtəlif faktorlardan dolayı baş verə bilər. Bu faktorlardan ən vacibləri onların mənası, ifadə forması, uzunluğu, cümlədəki yeri və danışanın məntiqi vurğuya olan münasibətindən ibarətdir. Quruluşlarına və mənalarına görə bu tərkiblər həmişə müstəqil işləyir.

Zərflilər cümlənin quruluşu onları tələb etdikdə və ya onların yoxluğu feilin mənasını dəyişdikdə məcburi hesab olunur.

Qeyri-məcburi zərflikər cümlə quruluşunda heç bir əhəmiyyət kəsb etmir. Yəni onların cümlədə istifadə olunmaması cümlənin mənasına heç bir təsir göstərmir. Qeyri-məcburi zərfliklər kommunikasiya nöqteyi-nəzərindən nə qədər vacib olmalarına baxmayaraq nə feil formasının mənasına təsir göstərir, nə cümlə quruluşunu, nə də cümlənin qalan hissəsinin mənasını dəyişir.

II FƏSİL

Müasir ingilis dilində zərfliklərin məna növləri və onların funksional xüsusiyyətləri.

Zərflik anlayışı *zərf*, *zərflik ifadəsi* və *zərflik cümlələri* məfhumlarından daha geniş bir məfumdur. Belə ki, ingilis dilində bütün zərflər eyni zamanda zərflik kimi çıxış edə bildiyi halda, zərflilər zərflə ifadə olunmaya da bilər. “Oxford Dictionary of English Grammar” lüğətinə əsasən zərflik cümlənin ikinci dərəcəli üzvü olaraq, cümlə strukturunda mühüm rol oynayır. [6;15]

Quirk və başqaları “A Comprehensive Grammar of the English Language” kitabında belə qeyd etmişlər ki, zərflilər cümləndə müxtəlif mövqeylərdə işlənərək müəyyən funksional və semantik rola malik olur. [30;478]

Zərflik iki cür əlaqəni ifadə edə bilər. O həm hərəkətin baş verdiyi situasiyanı, həm də onun daxili xarakterini və keyfiyyətini səciyyələndirir. Buna uyğun olaraq, ingilis dilində zərflilərin iki növü ayırd edilir:

- 1) vəziyyəti ifadə edən zərflilər;
- 2) keyfiyyəti ifadə edən zərflilər.

Bu növlərə ya hərəkəti, ya keyfiyyəti və yaxud hər ikisini xarakterizə edən zərflik qrupları daxildir.

Vəziyyət zərfliləri hərəkəti xarakterizə edən – zaman, yer, məqsəd, şərt, səbəb, güzəşt, hal-vəziyyət zərflilərinin daxil olduğu bir qrupda ifadə olunur.

Keyfiyyət zərfliləri üç qrupda ifadə olunur:

- 1) tərz-hərəkət və ölçü zərflilərinin daxil olduğu hərəkəti xarakterizə edən zərflilər qrupu;
- 2) nəticə və müqayisə zərflilərinin daxil olduğu keyfiyyəti xarakterizə edən zərflilər qrupu;
- 3) dərəcə zərflilərinin daxil olduğu həm hərəkət, həm də keyfiyyəti xarakterizə zərflilər qrupu.

M.A.Qanşına və N.M.Vasilevskaya qeyd etmişlər ki, zərflilər digər təyinedicilərdən semantik mənalarına və birləşmə xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir. Onlar müxtəlif feil kateqoriyalarının əlavəsi kimi çıxış edərək, feillə ifadə olunan hərəkətin keyfiyyət, kəmiyyət və vəziyyət xarakteristikasını daşıyır.

Mübtəda və tamamlıq bir neçə təyinə aid olduğu kimi, feili-xəbər də bir neçə zərfliyə aid ola bilər.

A.İ.Simirnitski müəllifi olduğu "Синтаксис английского языка" adlı kitabında zərfləkləri keyfiyyət və kəmiyyəti səciyyələndirən qruplara ayırmır. Onun fikirlərinə əsasən "ly" ilə ifadə olunan zərflər sifətlərin yarımşinifidir. Həmçinin buna uyğun olaraq A.İ.Simirnitski belə düşünür ki, "The boy walked *slowly*" cümləsində ifadə olunan *slowly* sözü *slow walk* ifadəsindəki *slow* sözü ilə eynilik təşkil edir və onların hər ikisi təyin funksiyasında çıxış edir.

Lakin bir çox dilçilərin fikirlərinə əsasən *slowly* və *slow* sözləri cümlədə müxtəlif funksiyaları yerinə yetirilər. Yuxarıda göstərilən cümlədə *slowly* sözü keyfiyyət ifadə edən zərflək və ya tərz-i-hərəkət zərfliyi rolunda çıxış edir. Keyfiyyət ifadə edən zərfləklərə aşağıdakı nümunələri göstərə bilərik.

She took a new needleful of thread, waxed it *carefully*, threaded her needle with a steady hand... (65, s.161)

He flung it back against the wall *angrily*. (74, s.100)

A.İ.Simirnitski keyfiyyət zərfləklərinin müxtəlifliyini müqayisə zərfliyi adı altında adlandırmışdır. Onun fikirlərinə əsasən müqayisə zərfləkləri keyfiyyəti bir başa olaraq adlandırmır, daha doğrusu onu başqa bir məhfumla müqayisə edərək mənanı ifadə edir. Aşağıdakı cümlələrdə müqayisə zərfləkləri ifadə olunmuşdur.

He started back *as if in surprise*. (75, s.80)

...what it is which is actuating the Board in pressing on us at such a time what I have no hesitation in stigmatizing *as a rush proposal*. (69, s.17)

A.İ.Simirnitskinin fikirlərinə görə vəziyyət ifadə edən zərfləklər (adverbials of situation) zaman, tezlik, yer, səbəb, məqsəd, şərt, güzəşt, hal-vəziyyət zərfləklərini özündə ehtiva edir.

Keyfiyyət və kəmiyyət zərfləkləri, vəziyyət zərfləkləri ilə müqayisədə aid olduqları əsas sözlərlə daha sıx əlaqədə olur. Lakin vəziyyət zərfləklərinin bir sıra növləri vardır ki, onlar təyin etdikləri sözlərlə daha çox sıx əlaqə yarada bilirlər. Bu zərflərə qeyri-müəyyən zaman və tezlik ifadə edən "never, ever, always, often, seldom, sometimes və s. zərfləkləri daxildir.

Zərfləklər öz ifadə vasitələrinə görə başqa cümlə üzvlərindən az və ya çox dərəcədə seçilir. Bu fərq ondan ibarətdir ki, bəzi zərfləklər öz mənalardan asılı olaraq

eyni növ nitq hissəsi ilə, yəni təzi-hərəkət zərfliyi təzi-hərəkət, zaman zərfliyi zaman, yer zərfliyi yer, kəmiyyət zərfliyi isə kəmiyyət zərfliyi ilə ifadə olunur. Bundan başqa, yer zərfliyi yer bildirən ümumi və hətta xüsusi isimlərlə ifadə olunduğu halda, zərfliyin bir çox mənə növləri isimlərlə ifadə olunmur. Bəzi zərflilər, xüsusən şərt və güzəşt zərfliləri bir çox zərflilərdən (təzi-hərəkət, zaman, yer, kəmiyyət və s.) fərqli olaraq, ayrı-ayrı nitq hissələri ilə deyil, adətən, xüsusiləşmiş tərkiblərlə ifadə oluna bilər.

Zərflilərin ifadə vasitələrindəki bu müxtəlifliyi hərtərəfli əks etdirmək üçün onlardan zərfliyin ayrı-ayrı mənə növləri içərisində geniş şəkildə bəhs etmək məqsədə daha uyğundur.

Müasir ingilis dilində mövcud olan zərflilər mənalarına görə aşağıdakı növlərə ayrılır.

1. zaman zərfliyi (the adverbial modifier of time)
2. yer zərfliyi (the adverbial modifier of place)
3. səbəb zərfliyi (the adverbial modifier of cause)
4. məqsəd zərfliyi (the adverbial modifier of purpose)
5. təzi-hərəkət zərfliyi (the adverbial modifier of manner)
6. dərəcə zərfliyi (the adverbial modifier of degree)
7. ölçü zərfliyi (the adverbial modifier of measure)
8. nəticə zərfliyi (the adverbial modifier of result)
9. müqayisə zərfliyi (the adverbial modifier of comparison)
10. hal-vəziyyət zərfliyi (the adverbial modifier of attending circumstance)
11. təkrar-tezlik zərfliyi (the adverbial modifier of frequency)
12. güzəşt zərfliyi (the adverbial modifier of concession)
13. şərt zərfliyi (the adverbial modifier of condition)
14. istinadətici zərflilik (the adverbial modifier of exception)

1. Zaman zərfliyi (the adverbial modifier of time) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş vermə və ya vəziyyətin mövcud olma anını, vaxtını və ya zamanını bildirir, məsələn:

Yesterday I trusted well in Providence, and believed that events were working together for your good and mine... (65, s.296)

She closed her eyes *for a moment*, and I thought she was going to faint. (74, s.71)

His factory was burned down a *few months ago*.

The car was in six years old *now*, but it was in good shape and still had low mileage.

We shall go on a picnic *tomorrow*.

She and the Harvilles came *on Tuesday* very safely, and *in the evening* we went to ask her how she did... (64, s.359)

Zaman zərflikləri həmçinin, hərəkətin baş vermə müddətini də ifadə edir. Onlar bu mənada çox zaman *for, during, since, till, until* sözləri ilə işlənən sözlü frazalarla ifadə olunur. *Since* sözü hərəkətin baş vermə nöqtəsini, *till/until* sözləri isə hərəkətin bitiş nöqtəsini ifadə edir, məsələn:

...but our Indian friends didn't live *for four years* in the trenches for the sake of their faith. (70, s.3)

She asked me what I had been doing with myself *during the summer*, and with this help I managed to make some conversation... (74, s.19)

"The train doesn't go *till* twelve-fifteen, and it is only just eleven. (75, s.126)

...he rode out a good deal, probably to return these visits, as he generally didn't come back *until late at night*. (65, s.134)

...it seemed, that she was better than she had been *since morning*, and that she would rather be brought among us... (68, s.49)

Zaman zərfliyi eyni zamanda *still, yet already, at last, before, after* kimi zaman zərfləri o cümlədən, isim və cüründə və ya *by, before, after* sözləri ilə ifadə olunan sözlü fraza ilə təsvir olunaraq, müəyyən zaman çərçivəsində baş verən hadisələri əks etdirir, məsələn:

Still, there were times when, even towards him, she felt some relenting, lest her disclosure should bring him within the iron grasp... (67, s.354)

He's not strong enough to go back to his own place *yet*. (74, s.75)

Most of the conspirators were *already* assembled, and their delight at the Gadfly's arrival gave him a new proof... (76, s.187)

She sat quietly down to her book *after breakfast*... (64, s.43)

We were ascending the avenue, the hall was *before us*. (65, s.149)

I thought if the workers would have finished their work *by the end of the year*.

The poor chap was killed in a duel at Spa a few months *after the marriage*. (75, s.36)

He glanced at his watch and swallowed *before answering*.

Feili sifət ifadələri də cümlədə zaman zərfliyi rolunda çıxış edə bilir. Bunu aşağıdakı nümunələrdə görə bilərik:

Jane, *having written the assignment*, gave her notebook to her friend.

When questioned, he was very anxious and could not say anything.

Having done his homeworks, he went to his friend's home to watch movie.

2. Yer zərfliyi (the adverbial modifier of place) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş verdiyi və ya vəziyyətin mövcud olduğu yeri, məkanı bildirir, məsələn:

The sentinel moved *outside the door*, and the butt end of his carbine scratched against the lintel. (76, s.238)

The new servants from Millcote were bustling about *everywhere*. (65, s.175)

“Sometimes I've thought of an island lost *in a boundless sea*, where I could live *in some hidden valley, among strange trees*, in silence.” (74, s.58)

...after his cigar which he left half-smoked for it made him feel faint, he went very slowly *upstairs*... (69, s.358)

...I can go where I like and do what I like *anywhere* in this district, and not a single man, woman, or child will ever think of suspecting me.

The number of acres contained *in this garden* was such as Catherine could not listen to without dismay... (64, s.146)

John looked *around* but he couldn't see the monkey.

Yer zərfliyi eyni zamanda, hərəkətin baş verdiyi xüsusi məkanı da ifadə edir və bu zaman *where?* sualına cavab verir, məsələn:

She could tell you, for instance, the latest story of Sir Charles Fiste's son *at Monte Carlo*. (71, s.471)

He was a painter, but a very bad one, whom I had met *in Rome*, and I still remembered his pictures. (74, s.47)

It is a creek or inlet *from the Thames*, and can always be filled at high water by opening the sluices... (67, s. 402)

After walking a few yards he found himself *in the Cathedral Square*, close to the left wing of the episcopal palace. (76, s.190)

Yer zərfliyi həmçinin, hərəkətin və ya vəziyyətin baş verdiyi istiqamət və məsafəni ifadə edir, bu mənada yer zərfliyi istiqaməti əks etdirdikdə *where to? where from?*, məsafəni əks etdirdikdə isə *where? how far?* suallarına cavab verir, məsələn:

Mary Lambe was preferable, and it was just the time of year to go *to Scotland*.

Their faces to right and left, in single lines, were turned for the most part impassively *toward the ground*... (71, s.205)

For Balthasar, feeling that she was about to leave, was rubbing his side *against her leg*. (69, s.320)

“If a man treats life artistically, his brain is his heart,” he answered, sinking *into an arm-chair*. (75, s.181)

The furniture, though not of the latest fashion, was handsome and comfortable, and the air of the room altogether *far from uncheerful*. (64, s.133)

Birmingham is 250 kilometres *away from London*.

I would like to live *further from the main road*.

...they burst the door open, and came running *across the hall*, as if they were half scared out of their wits. (65, s.204)

3. Səbəb zərfliyi (the adverbial modifier of cause) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş vermə və ya vəziyyətin mövcud olma səbəbini bildirir və eyni zamanda *why? for what reason? because of what? due to what?* suallarına cavab verir:

What an idiot I was *not to have thought of it before*.

Jane was silly *to come here*.

Not having understood the explanation of the new grammar material it was difficult to do exercises at home.

I am going to London, *having friends there*.

Having rich parents she could afford to spend a summer holiday in Europe.

Being very tired with his walk, he soon fell asleep and forgot his troubles.

I feel better myself *for having spent* a good deal of my time abroad.

Matters being thus amicably and satisfactorily arranged, the contract was solemnly ratified in another teacupful of the peppermint mixture. (67, s.210)

I could not speak *for laughing*.

Səbəb zərflikləri bir sıra hallarda *because of, due to, owing to, an account of, for the reason of, thanks to* kimi söznülü ifadələrlə təsvir olunaraq mürəkkəb qurulusa malik olur.

And yet you have the face to come here and ask for substantial damages *because of the allegation*. (72, s.68)

And yet on the walls were colored reproductions of several of Strickland's best pictures, *due to the enterprise of a publisher* in Berlin. (74, s.162)

Soames gazed at his gardener, who had a narrow face, rather on one side, *owing to the growth of flowers*. (70, s.157)

He began, instead, *an account of how* he had found a field by the sea where the Forsytes came from... (70, s.514)

The admissibility of a party to the suit shall not be denied *for the reason of not holding the nationality of the Republic of Korea*.

Thanks to my parents I got a decent education.

Bəzi çoxmənalı söznüləri isimlərlə birləşib psixoloji və ya fiziki vəziyyət ifadə edərək səbəb zərflikləri rolunda işlənir.

I have never searched *for happiness*. (75, s.166)

They would be there *out of curiosity*.

...one night he was robbed of three hundred and twenty-seven guineas in a canvas bag, that was stole *out of his bedroom*... (69, s.238)

He get red *from nervous*.

Feili sifət ifadələri və ismi müstəqil tərkiblər *to be* feili və hiss, arzu və ya zehni təfəkkür ifadə edən feillərlə işlənərək səbəb zərfliyi roulnda çıxış edə bilər.

She was unhappy *just being with him*.

Wishing to say something he jumped from the chair.

Wanting a drink, I took out my case.

There being nothing else to do, they went home.

4. Məqsəd zərfliyi (the adverbial modifier of purpose) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş vermə məqsədini bildirərək, *what for? for what purpose?* suallarına cavab verir, məsələn:

She was going *to give him up!* (69, s.356)

Laura has gone to town *to do some shopping.*

To get a good seat, you need to arrive early.

Someone has killed herself *for love of you...* (75, s.89)

A fire was lighted in an apartment up stairs, and there I carried our books, and arranged it *for the future school-room.* (65, s.123)

Then his pride broke down, and he piteously entreated the prison doctor *for a dose of opium.* (76, s.246)

She withdrew her hand timidly from his arm as we stopped *to speak to them,* and blushed as she gave it to Steerforth and to me. (75, s.160)

He told her of horses which he had bought *for a trifle* and sold *for incredible sums...* (64, s.49)

Məqsəd zərflikləri *in order* və ya *so as* kimi mürəkkəb sözlükləri ilə də ifadə oluna bilər.

Then he stood back *in order to see it at his ease.* (74, s.101)

Lady Russell had fresh arranged all her evening engagements, *in order to wait on her.* (64, s.353)

...I asked leave of the new superintendent to go to Lowton, *in order to perform some small commissions for myself and one or two of my fellow-teachers.* (65, s.89)

The middle classes air their moral prejudices over their gross dinner-tables, and whisper about what they call the profligacies of their betters *in order to try and pretend that they are in smart society...* (75, s.128)

These few words had been said apart, *so as to be inaudible to Oliver.*(67, s.430)

...Dorian put his hand to it *so as to help them.* (75, s.106)

We had timed our going, *so as to catch them at it,* at twelve o'clock and then went on towards Ludgate Hill and St. Paul's Church-yard. (68, s.193)

He woke at daybreak, stole up to the bathroom, bathed and shaved noiselessly, and went out through a window, *so as not to leave the front door unfastened*. (70, s.463)

Həmçinin, məqsəd zərfliyi – *for the purpose of, for the object of, with a view to* sözönülü ifadələri ilə də təsvir oluna bilər.

Did you come to London *for the purpose of seeing your family* or for some other purpose?

They are building a block of flats *for the purpose of selling flats*.

They listened to the news *with the object of getting some information about the car accident*.

He bought a lot of books on English art *with the object of studying it in detail*.

With a view to improving his ability to speak French, he spends most of his holidays in France.

He has exchanged letters *with a view to meeting to discuss these problems*.

5. Tərzi-hərəkət zərfliyi (the adverbial modifier of manner) – cümlədə ifadə olunan hərəkət və ya vəziyyətin mövcud olma tərzini bildirərək, *how? in what way? by what means?* suallarına cavab verir, məsələn:

The man turned round, and went *rapidly* in the direction of the house. (75, s.172)

...an old man's world *slowly* falls away from him till he stands alone... (69, s.187)

They would confess *hurriedly* that Swithin had got hold of it somehow. (71, s.329)

Having got the telegram, they left the room *rapidly*.

They tried to speak *correctly*.

In all the rooms, the mouldering shutters were *fast* closed and the bars which held them were screwed *tight* into the wood. (67, s.137)

The child was sleeping *soundly*.

They got restless, and began to talk *loudly* and to whistle. (75, s.75)

The cavalcade, following the sweep of the drive, *quickly* turned the angel of the house, and I lost sight of it. (65, s.174)

Tərzi-hərəkət zərfliyi əksər hallarda zərflə və *with, without, by, by means of, with the help of* kimi sözünü və ya sözönülü ifadələrlə təsvir olunur.

The brothers were *badly* injured in the fight.

It was dark, for the curtains had been drawn over the great window, and he pulled them *quickly* back... (74, s.100)

Arthur seized her right hand *with sudden violence*. (76, s.60)

A black mass close behind him stirred *with a heavy grunting sound*, and three large pigs settled down again close to each other, under the wall. (69, s.236)

The branches of the trees dropped motionless across the road *without the smallest stir of foliage*. (71, s.436)

You begin learning a language *by listening to the new sounds*.

Thoughts are expressed *by means of (with the help of) words*.

...the next moment confirmed the idea *by the loud noise of the house-bell*. (64, s.185)

6. Dərəcə zərfliyi (the adverbial modifier of degree) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş vermə və ya vəziyyətin mövcud olma dərəcəsini bildirərək, *how much? to what extent?* suallarına cavab verir, məsələn:

I suppose no artist achieves *completely* the realization of the dream that obsesses him... (74, s.119)

In fact, I consider you *extremely* dangerous, and if anything happens to our good Duchess we shall all look on you as being primarily responsible. (75, s.43)

...it would assist him *greatly* to have a pupil with whom he might again and again go over the elements, and so fix them thoroughly in his mind. (65, s.423)

...she was *extremely* glad to be employed, and desired nothing in return but to be unobserved. (64, s.276)

His imagination, invested *entirely* in British securities, could as little grasp one place as the other. (71, s.764)

The blinds were *partly* drawn to darken the room, and Mrs. Strickland was sitting with her back to the light. (74, s.19)

The old man was speaking in that extinct voice of his, and Mr. Ventnorsaid *rather* pettishly. (69, s.179)

After all these years, she is still feeling *very* sad about her father's death.

I *quite* agree with her.

7. Ölçü zərfliyi (the adverbial modifier of measure) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin icra edilmə və ya vəziyyətin mövcud olma ölçüsünü, miqdarını, dəyərini, uzunluğunu, məsafəsini, çəkisini və s. bildirir, məsələn:

Arthur moved *a few steps* forward and waited for the gendarmes, who came clattering along... (76, s.44)

You owe me *three hundred pounds*, you've owed it me for years, and you have the impudence to take this attitude with me, have you? (69, s.181)

I read it *a little* as a duty, but it tells me nothing that does not either vex or weary me. (64, s.87)

He stood still *a long while*, surveying the hillside.

We loved each other *very much*. (75, s.65)

Her kiss, he remembered, had always lighted on his eyebrow – she hadn't changed *a bit*. (70, s.29)

Bir çox hallarda ölçü zərfliyi *to measure, to last, to wait, to sleep, to walk, to run, to weigh, to cost* feillərindən sonar işlənir.

The ceiling measures *ten feet high*.

It didn't last *long*.

She sleeps *ten hours* in a day.

They walked (*for*) *four miles*.

Everyday he runs *five kilometers*.

But he had waited for his money eight years, and could never imagine how it came about that he had been induced to wait *so long*.

Today she weighs *ninety six pounds*.

Nicholas had been heard to say that it would cost *three hundred millions* if it *cost a penny* before they'd done with it!

8. Nəticə zərfliyi (the adverbial modifier of result) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin icrasının nəticəsini bildirir, və eyni zamanda məsdərlə ifadə olunaraq keyfiyyət ifadə edən isimə, sifətə və ya zərfə (əsasən *too, enough, so... (as), such... (as) zərfləri ilə ifadə olunan*) istinad edir.

The coincidence struck me as too awful and inexplicable *to be communicated and discussed*. (65, s.478)

You are too charming *to go in philanthropy*. (75, s.24)

The woman were too nice *to be well dressed*, and too sure of their position *to be amusing*. (74, s.14)

It is too *cold to go out*.

My father was generous enough *not to divorce your mother* when she confessed her fall to him... (76, s.66)

He was no sooner strong enough *to put his clothes on*... (67, s.99)

Decidedly no man ought to have to die while his heart was still young enough *to love beauty*. (71, s.1308)

The rest of the conversation is not important enough *to be related*. meny
Phil and Sylvia were so kind as *to support us*.

The rain was so heavy as *to make the picnic impossible*.

I was so lucky as *to see the first night of his play*.

She is not such a fool as *to think you innocent*.

He is not such an idiot as *to marry again*.

My brother is not such a fool as *to give up his job*.

9. Müqayisə zərfliyi (the adverbial modifier of comparison) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin və ya vəziyyətin müqayisəsini bildirərək, “*than, as, as if, as though*” bağlayıcıları və ya “*like*” sözünü ilə ifadə olunur. “*Than*” bağlayıcısıyla ifadə olunan zərflik müqayisə bildirən zərfdən və ya onu təyin edən sifətdən sonra, “*as*” bağlayıcısıyla ifadə olunan zərflik “*as*” və ya “*so*” zərflərindən sonra işlənir

I like rudeness a great deal better *than flattery*. (65, s.277)

It is a sad thing to think of, but there is no doubt that Genius lasts longer *than Beauty*. (75, s.20)

Since you press me in the matter, colonel, I take my stand upon my privilege *as Cardinal*. (76, s.226)

They were a man and woman or perhaps they would be better described *as a male and female*... (67, s.334)

And so saying, the mis-shapen little demon set up a yell, and danced upon the ground, *as if wild with rage*. (67, s.246)

The policeman was still standing there holding up his lantern, so that its light fell into the archway, *as if trying to read its secret*. (69, s.30)

“The Captain must have thought you *as mad as a hatter*”... (74, s.137)

“Well, a tape-worm is *as murderous as a dagger*, any day, and not half so pretty.” (76, s.143)

They twined round some new obstacle, and shot aloft *as though refreshed by food*. (67, s.388)

From against the wall behind the piano he saw her come in and stand looking a little blank *as though disappointed*. (69, s.266)

I am determined, at all events, to be dressed exactly *like you*. 26 northanger

The place was rather dark, but very rich – like a Christmas pudding!⁴⁹⁷swan

Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, *like* və *as* zərflərinin cümlədə funksiyası eyni olsada, onlar mənaca müxtəlif anlayışları ifadə edirlər. Məsələn, *Ann talked to us like a teacher* cümləsi *Ann is not a teacher* mənasını, lakin *Ann talked to us as a teacher* cümləsi isə *she is a teacher* mənasını ifadə edir.

10. Hal-vəziyyət zərfliyi (the adverbial modifier of attending circumstance) - cümlədə ifadə olunan hərəkətin və ya mövcud olan vəziyyətin müəyyən bir vəziyyətlə müşayiət olunduğunu bildirərək, cərund ifadəsi, feili sifət ifadəsi və ya müstəqil tərkiblərlə təsvir olunur və eyni zamanda *without*, *besides*, *instead of* sözlərindən sonra işləyə bilər, məsələn:

He had sat, as Tiberius, in a garden at Capri, *reading the shameful books of Elephantis*... (75, s.123)

She was not brilliant, not active but rather peaceful *without knowing it*. meny

He got up and stood before the picture, *trying hard to see it with the eyes of other people*. (71, s.1271)

And then, *turning the corner of the path*, he saw her exactly where he had seen her the first time, on the log. (69, s.331)

The wounded soldier was lying *with closed-eyes*.

Instead of reaching India he landed on an island unknown to Europeans.

We arrived at Lincoln's Inn Fields *without any new adventures*, except encountering an unlucky donkey in a costermonger's cart... (68, s.200)

He stood before the window, *smoking his pipe*.

If I hadn't got a cold, I'd be working *instead of lying* here in bed.

Besides being a good musician he is a chess champion.

"There is somebody else who should not be forgotten, by the by," said Mr. Brownlow, *ringing the bell*. (67, s.329)

11. Təkrar-tezlik zərfliyi (the adverbial modifier of frequency) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin müəyyən tezlikdə, eyni zamanda təkrarən baş verdiyini bildirir:

It *often* happened that when we thought we were experimenting on others we were really experimenting on ourselves. (75, s.55)

...I had an idea that he *seldom* brought anything to completion, but the passion that fired him, he lost all care for it. (74, s.58)

...but without the satisfaction he *usually* derived from this inward appraisal, and walked on. (71, s.114)

Sometimes they would talk about horses, or, rather, about what they had given for them. (70, s.190)

He could still drive up, perhaps, *once a week*, on the pretext of seeing his man of business. (69, s.350)

Then he noticed that the camp bed which he *occasionally* used was prepared, and his sleeping-suit laid out upon it. (71, s.445)

She has a couple of thousand pounds of her own, and saves the interest of it *every year*, to add to the principal. (68, s.118)

I beg, Catherine, you will *always* wrap yourself up very warm about the throat, when you come from the Rooms at night... (64, s.6)

I have *never* heard Mr. Rochester's voice or step in the house today but surely I shall see him before night. (65, s.164)

...it was observable that he more *frequently* applied himself to the gin and water... (67, s.188)

She made no reply, for she *rarely* spoke, husbanding her aged voice but to James, uneasy of conscience, her look was as good as an answer. (71, s.30)

I have *hardly ever* an opportunity of being in one but I am fond of it. (64, s.32)

12. Güzəşt zərfliyi (the adverbial modifier of concession) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş verməsində və ya əlamətin meydana çıxmasında mövcud olan bir faktın, ona zidd olan başqa bir fakta güzəştə getməsinə bildirir və bir çox hallarda *though* bağlayıcısıyla işlənən ifadələrlə və ya *despite, in spite of, notwithstanding, with all, for all* sözləri ilə işlənən söznülü ifadələrlə təsvir olunur, məsələn:

Though still ignorant of the extent of the calamity, he had already heard enough to put him into a fever of anxiety. (76, s.49)

When ‘the Great War’ broke out, *though just old enough to fight*, he had been too young to appreciate the fatalism... (70, s.5)

Despite the war he had enjoyed these last two years more than any of the ten since he built “Charmleigh” and settled down to semi-rural domesticity with his young wife. (69, s.278)

It took Lisa a couple of hours to make a very good meal for the family *despite her mother giving her a hand*.

...Oliver could not help laughing heartily, and showing that he was amused *in spite of all his better feelings*. (67, s.142)

...and it seemed to me, from her prolonged fit of gloom and taciturnity, that she herself, *notwithstanding her professed indifference*, attached undue importance to whatever revelations had been made her. (65, s.204)

With all her faults, there was nobody better for him.

Clery, *for all his reputation*, was already out of date.

13. Şərt zərfliyi (the adverbial modifier of condition) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş verməsi və ya vəziyyətin meydana çıxması üçün lazım olan şərti bildirərək, *in what case?* və ya *on what condition?* suallarına cavab verir. Əksər hallarda şərt zərfliyi *if necessary, unless, in case of, in the event of, but for, except for, without* söznüləri ilə işlənən isim, əvəzlik və ya söznülü ifadələrlə təsvir olunur, məsələn:

Quiet meditation among his pictures had decided him to spring the five hundred *if necessary*. (71, s.190)

If necessary, it might be done at one.

Jane won't sing *unless asked to*.

By mutual agreement, announced to Howie by our silence, no discussion about Julie took place *unless initiated by Howie himself*.

We must have someone here whom we can trust, *in case of any special difficulty*... (76, s.204)

In case of returning the book you'll be allowed to borrow another one.

...but as he recollected that, *in the event of his refusal* it was in the power of his new acquaintance to give him up to justice immediately... (67, s.342)

He asked his sister to look after his children *in the event of his falling ill*.

But for the moonlight they would have been in complete darkness. (65, s.217)

Miss Carteret, with still less to say, was so plain and so awkward, that she would never have been tolerated in Camden Place, *but for her birth*. (64, s.345)

Except for that it was very quiet out there, and he could smell the heliotrope watered not long since. (71, s.665)

Except for the sound of his breathing, I wouldn't have known he was there.

Carol can't wake up early in the morning *without setting her alarm-clock*.

Without having a car of your own you can't get there so quickly.

14. İstisnadedicil zərflük (the adverbial modifier of exception) – cümlədə ifadə olunan hərəkətin baş verməsi və ya vəziyyətin meydana çıxmasında istisna təşkil edən halları bildirərək, *except, save, but, apart from* və başqa ifadələrlə təsvir olunur.

But there is no literary public in England for anything *except newspapers, primers, and encyclopedias*. (75, s.43)

He had never cared for this room, hardly going into it from one year's end to another, *except to take cigars* from the Japanese cabinet in the corner, and the room now had its revenge. (71, s.53)

Nothing obviously could have brought him here *save this mystery*, and he stayed quietly staring at the arch. (69, s.29)

The change from the buttercup glory and oak-goldened glamour of the fields to this ethereal beauty under the grey for filled him with a sort of wonder; nothing the same, *save the sounds of running water and the songs of the cuckoos*. (69, s.235)

Well, the two combined were Foggartism, and he knew by now that nothing *but bitter hardship* would teach those lessons. (70, s.91)

“Yes; she is a peacock in everything *but beauty*”, said Lord Henry, pulling the daisy to bits with his long nervous fingers. (75, s.17)

But you must be aware that when a young lady is introduced into a dwelling of this kind, she is always lodged *apart from the rest of the family*. (64, s.128)

Provided with a case of pencils, and some sheets of paper, I used to take a seat *apart from them*, near the window... (65, s.246)

2.1. Müasir ingilis dilində zərflik budaq cümlələri

Zərflik budaq cümlələri tabeli mürəkkəb cümlə tərkibində zərflik funksiyası daşıyır və feilə, sifətə və ya zərfə aid olur.

1. *I feel as if you were my property*. (68, s.112)

2. His mind at this period was curiously *uncritical when he accepted a moral ideal*... (76, s.28)

3. The waiter looked at me *suspiciously as I made my way upstairs*. (74, s.29)

Zərflik budaq cümlələri (Adverbial clauses) mürəkkəb cümlədə müxtəlif zərfliklərin rolunu oynayır – zaman, yer, tərz-i-hərəkət, şərt, güzəşt, məqsəd və nəticə.

Zərflik budaq cümlələri baş cümlədən həm əvvəl, həm də sonra işləyə bilər.

Zərflik budaq cümlələri yalnız baş cümlənin qarşısında işlədikdə budaq cümlədən vergüllə ayrılır.

Cümlədə ifadə etdikləri mənalara görə zərflik budaq cümlələri aşağıdakı növlərə bölünür:

- 1) zaman budaq cümləsi (adverbial clause of time)
- 2) yer budaq cümləsi (adverbial clause of place)
- 3) səbəb budaq cümləsi (adverbial clause of cause)
- 4) tərz-i-hərəkət budaq cümləsi (adverbial clause of manner)

- 5) güzəşt budaq cümləsi (adverbial clause of concession)
- 6) nəticə budaq cümləsi (adverbial clause of reason)
- 7) məqsəd budaq cümləsi (adverbial clause of purpose)
- 8) şərt budaq cümləsi (adverbial clause of condition)
- 9) müqayisə budaq cümləsi (adverbial clause of comparison)

1. Zaman budaq cümlələri (the adverbial clauses of time)

Zərflik budaq cümlələrinin bir növü olan zaman budaq cümləsi baş cümlədəki hal-hərəkətin və ya hökmün zamanını bildirir. Zaman budaq cümləsi *when?*, *since when?*, *how long?* suallarına cavab verir və baş cümləyə *when*, *whenever*, *while*, *as*, *after*, *soon after*, *before*, *till*, *until*, *as soon as*, *as long as*, *since*, *hardly... when*, *no sooner... than*, *now that*, *directly*, *immediately* bağlayıcıları ilə bağlanır.

“There’s no harm in a kick in the hindquarters *when* your belly’s full,” said Captain Nicholas... (74, s.127)

Whenever I have gone there, there have been either so many people that I have not been able to see the pictures... (75, s.14)

I said this *while* I knelt down at and unlocked a trunk which contained a brace of loaded pistols. (65, s.326)

I observed a pair of dirty shoes and gaiters in connection with my old friend the Dolphin *as* we passed that door. (68, s.128)

I couldn’t stop in that miserable house *after* mother died. (76, s.9)

They appeared *soon after* the news of Lady Glyde’s marriage had been made public in the newspaper, and had reached her through that medium. (66, s.463)

She had three sons *before* Catherine was born. (64, s.1)

Soames followed round corner, *till* he was actually in Green Street. (70, s.79)

She drew her hands inwards from their rest on the arms of her chair *until* the tips of her fingers met... (71, s.156)

As soon as the boy begins to harden, she’ll care no more for him, than for a block of wood. (67, s.204)

I said I was going to be brought up there, I believed, *as long as* I remained at school. (68, s.36)

He had hardly spoken a word *since* they left Riccardo's door, and Gemma was heartily glad of his silence. (76, s.126)

Five o'clock had *hardly* struck on the morning of the 19th January, *when* Bessie brought a candle into my closet and found me already up... (65, s.39)

No sooner, however, had they established themselves in Stanhope Gate *than* he perceived to his dismay a return of her old absorbed and brooding manner. (71, s.493)

Now that he felt the die really cast, and Megan given up, he hated himself, and almost hated the Hallidays... (69, s.266)

Directly he opened the door of the great reception room she realized that something unusual had happened in her absence. (76, s.97)

Immediately three ladies entered the room, each walked to a table and took her seat. (65, s.44)

1. Yer budaq cümlələri (the adverbial clauses of place)

Zərflik budaq cümlələrindən biri də yer budaq cümləsidir. Yer budaq cümləsi baş cümlədə ifadə olunan hal-hərəkətin yerini bildirir. Yer budaq cümləsi *where?*, *from where?* suallarına cavab verir və baş cümləyə *where*, *wherever* bağlayıcıları ilə bağlanır.

On the wall behind it was hanging the same ragged Flemish tapestry *where* a faded king and queen were playing chess in a garden, while a company of hawkers rode by, carrying hooded birds on their gauntleted wrists. (75, s.106)

With that queer idea of his to keep his whereabouts secret, it was unlikely that, on leaving he had said *where* he was going. (74, s.66)

Annette must be back by now from *wherever* she had gone, for it was nearly dinner-time, and as the moment for seeing her approached, the difficulty of knowing what to say and how to say it had increased. (71, s.1531)

The boundary line between the part that had been cleaned and the part that had not, was traceable *wherever* the inscription left a blank space of marble – sharply traceable as a line that had been produced by artificial means.(66, s.126)

Where bağlayıcısı ilə baş cümləyə bağlanan təyin budaq cümlələrini yer budaq cümləsi ilə qarışdırmamaq üçün diqqət etmək lazımdır ki, təyin budaq cümləsini

bağlayan *where* bağlayıcısının qarşısında izahedici söz olduğu halda, yer budaq cümləsində bu olmur.

I paid for what we had drunk, and we made our way to a cheap restaurant, crowded and gay, *where* we dined with pleasure. (yer budaq cümləsi-adverbial clause of place). (74, s.36)

I am sure she would be glad to get to *a place* where she could have medical attendance at hand, in case of his having another seizure. (təyin budaq cümləsi-attributive clause) (64, s.304)

2. Səbəb budaq cümlələri (the adverbial clauses of reason)

Səbəb budaq cümləsi zərflik budaq cümlələrindən olub, baş cümlədəki nəticənin səbəbini bildirir. Səbəb budaq cümləsi *why?* Sualına cavab verir və baş cümləyə *because, as, since, that, for, for fear (that), on the ground that, seeing that, considering that, in so far as* bağlayıcıları ilə bağlanır.

“You will not stop my going *because* I have trusted in your goodness, and forced no promise from you, as I might have done.” (67, s.321)

Probably he himself would hardly expect us to use his books *as* we use really great books – for companions of our solitude. (66, s.29)

Since Marjorie Ferrar had not yet appeared, Soames was obliged to keep awake... (72, s.66)

My parents were dissatisfied *that* I didn't get the scholarship.

He had improved his own spirits, no less than Mrs. Gummidge's, *for* they were again at their usual flow, and he was full of vivacious conversation... (68, s.157)

He took in Irene, *on the ground that* he had not entertained her since she was a bride. (71, s.91)

He was in a taciturn and laconic mood, and the others, *seeing that* nothing was to be got out of him, appealed to Domenichino to explain. (76, s.188)

“Your people,” he said, “ought to come down in their price to me, *considering that* I shall be the first to build.” (71, s.123)

In so far as it is difficult to assign an external cause to certain happenings, they are written off as uncaused or spontaneous.

3. Tərzi-hərəkət budaq cümlələri (adverbial clause of manner)

Tərzi-hərəkət budaq cümləsi zərflik budaq cümlələrinin bir növü olub, baş cümlədəki hərəkətin icra tərzini və ya hal-vəziyyətin meydana çıxma tərzini bildirir. Tərzi-hərəkət budaq cümləsi *how?* sualına cavab verir və baş cümləyə *as, as if, as though, the way* bağlayıcıları ilə bağlanır.

...I was quite ignorant, otherwise I felt sure all the world would act *as* I wished to act. (65, s.197)

When I asked him whether there was anyone else he would like fetched, he looked at me for a minute, *as if* he were scared out of his wits, and then put up both hands to his eyes and said... (76, s.138)

He made movements with his lips *as though* he were speaking, but no sound issued from them. (74, s.91)

He talked *the way* my friend did usually.

Bəzi hallarda qeyri-rəsmi vəziyyətlərdə *as* və ya *as if* bağlayıcılarının əvəzinə *like* işlənir.

The Gadfly spread his arms on the table, and laid his face upon them, *like* a man overcome with fatigue or wine and the dangerous new-comer in the blue jacket, glancing swiftly round... (76, s.181)

She had come back *like* an animal wounded to death, not knowing where to turn, not knowing what she was doing. (71, s.605)

4. Güzəşt budaq cümlələri (the adverbial clauses of concession)

Güzəşt budaq cümləsi baş cümlədəki fikrə zidd olan və ya ona güzəştə gedən fikri ifadə edir. Bu budaq cümlələr baş cümləyə *though, although, even if, even though, whereas, however, whatever, whoever, whichever, no matter how (what, where)* bağlayıcıları ilə bağlanır.

“I promised you I would wear it, *though* it is rather warm for a hot evening like this.” (76, s.87)

Although Oliver had been brought up philosophers, he was not theoretically acquainted with the beautiful axiom... (71, s.70)

There was no mistaking his manner, *even if* it had been possible to mistake the uncharacteristic readiness which his words expressed, to submit his own plans and projects to the convenience of others. (66, s. 253)

Even though he might be willing to give up all else for the one thing he couldn't have, he would be a fool to think his feelings mattered much in so vast a world, and to behave like a cry-baby or a cad. (71, s.1707)

In the first place, the smugglers look upon us as strangers to do business with, or as sheep to fleece, *whereas* Rivarez is their personal friend, very likely their leader, whom they look up to and trust. (76, s.124)

...see that if she wanted him to remain in Parliament – and she did – he must hang on the line he had taken, *however* it amused the blackbirds. (72, s.412)

She alone knew and felt what he was feeling, would put up with him and love him *whatever* he did, or was done to him. (69, s.24)

Whoever suffered inconvenience, she must suffer none, but it occupied a little time to settle the point of civility between the other two. (64, s.368)

Whichever book edition actually appeared first, they were both just as successful as the serialized version... (66, s.42)

No matter what a woman tries to do to improve her situation, there is some barrier or attitude to keep her down.

No matter how many mistakes you make or how slow you progress, you are still way ahead of everyone who isn't trying.

No matter where you are, I will find you.

5. Nəticə budaq cümlələri (the adverbial clauses of result)

Nəticə budaq cümləsi baş cümlənin mahiyyətindən çıxan nəticəni ifadə edir. Baş cümlədə ifadə olunan hal, hərəkət və ya hökm səbəb, budaq cümlə isə onun nəticəsi kimi meydana çıxır. O, baş cümləyə *so, that, so...that, such...that* bağlayıcıları ilə bağlanır. Nəticə budaq cümləsi baş cümlədən sonra işlənir və çox vaxt vergüllə ayrılır.

Happening to call one evening, when Celine did not expect me, I found her out, but it was a warm night, and I was tired with strolling through Paris, *so* I sat down in her boudoir... (65, s.147)

She died very peacefully, *so that* I didn't know she was dead...(74, s.95)

So və that arasında sifət, zərf və ya kəmiyyət bildirən (few, little, many və ya much) sözlər nəticə budaq cümləsini düzəltmək üçün işlənir.

There were maladies *so* strange *that* one had to pass through them if one sought to understand their nature. (75, s.54)

It is *so* loud *that* one can talk the whole time without other people hearing what one says. (75, s.46)

But I affirm that you are *so much* depressed *that* a few more words would bring tears to your eyes... (65, s.190)

Nəticə budaq cümləsində *such* və *that* arasında isim birləşməsi işlənir.

The discovery – I don't know why – gave me *such* a shock *that* I was perfectly incapable of speaking to her, for the moment. (66, s.297)

6. Məqsəd budaq cümləsi (adverbial clauses of purpose)

Məqsəd budaq cümləsi zərflik budaq cümlələrindən olub, baş cümlədəki hal-hərəkətin məqsədini bildirir. Məqsəd budaq cümləsi *what for?*, *for what purpose?* suallarına cavab verir və baş cümləyə *that*, *so*, *so that*, *in order that*, *in order to*, *lest*, *for fear (that)*, və s. bağlayıcıları ilə bağlanır.

He had uttered a mad wish *that* he himself might remain young and the portrait grow old... (75, s.80)

Her father was giving Holly eight hundred a year, *so* they could be quite comfortable... (71, s.1177)

Then he would give me little happy glances, *so that* I might notice in how much better form the patient was. (74, s.72)

As Oliver accompanied his master in most of his adult expeditions, too, *in order that* he might acquire that equanimity of demeanour and full command of nerve which are so essential to a finished undertaker... (67, s.41)

Accidentally hearing of the possibility of Kellynch Hall being to let, and understanding his connection with the owner, he had introduced himself to him *in order to* make particular enquiries, and had, in the course of pretty long conference, expressed as strong an inclination for the place as a man who knew it only by description could feel... (64, s.232)

It was a thing to be driven out of the mind, to be drugged with poppies, to be strangled *lest* it might strangle one itself.

The Artful shall give you another suit, my dear, *for fear* you should spoil that Sunday one. (67, s.119)

8. Şərt budaq cümlələri (the adverbial clauses of condition)

Şərt budaq cümləsi baş cümlənin ümumi məzmununa aid olub, ondakı hərəkətin və ya hökmün asılı olduğu şərti bildirir. Şərt budaq cümlələri baş cümləyə *if, unless, so long as, in case (that), provided (that), on condition (that), supposing (that), suppose (that)* bağlayıcıları ilə bağlanır.

If they had any knowledge at all, they must see at once that his collection alone was worth at least thirty thousand pounds. (71, s.831)

I told Captain Hunt at one of our assemblies this winter, that if he was to tease me all night, I would not dance with him, *unless* he would allow Miss Andrews to be as beautiful as an angel. (64, s.25)

“You’ll never really dislike me *so long as* I give you the opportunity to get off a good thing now and then.” (74, s.104)

“I am quite sure I shall understand it,” he replied, gazing intently at the little golden white-feathered disk,” and as for believing things, I can believe anything, *provided that* it is quite incredible.” (75, s.16)

For my part, I was very much against your having anything to do with him when he came back; but my father, just at the last, consented to let him teach you, *on condition that* he never attempted to see your mother. (76, s.66)

Supposing you were to make a will, when you come of age, who would you like the money to go to? (66, s.173)

Qeyri-real şərt bildirən şərt budaq cümlələrində “*if*” bağlayıcısı ixtisar oluna bilər. Bu halda “*if*” bağlayıcısıyla başlayan budaq cümlələrdə inversiya baş vermiş olur. Bu zaman xəbər “*was*”, “*were*”, “*had*”, “*could*” və ya “*should*” köməkçi feilləri ilə ifadə olunur.

Were I in her place, it seems to me I should wish the earth to open and swallow me up. (65, s.51)

Should you meet my brother, tell him that I have gone to the railway station.

Had he been a handsome, heroic-looking young gentleman, I should not have dared to stand thus questioning him against his will, and offering my services unasked. (65, s.118)

9. Müqayisə budaq cümlələri (the adverbial clauses of comparison)

Zərflik budaq cümlələrinin bir növü olan müqayisə budaq cümləsi baş cümlədəki hərəkət və ya hal-vəziyyəti müqayisə yolu ilə ifadə edir. Müqayisə budaq cümlələri baş cümləyə, əsasən *than*, *as*, *as...as*, *not so...as*, *as if*, *as though* bağlayıcıları ilə bağlanır.

“She used to expect me to say it more often *than* I felt it...” (69, s.335)

She haven’t lived in a big town for a long time *as* you have.

I esteem her for her good sense, *as* much *as* I admire her for her good looks. (68, s.172)

...and may I not thence infer, that your notions of the duties of the dancing state are *not so* strict *as* your partner might wish. (64, s.59)

She looks *as if* she were thinking of something beyond her punishment, beyond her situation; of something not round her nor before her. (65, s.51)

He watched it *as though* it were a thing that could fascinate and make afraid, *as though* it held something that he longed for and yet almost loathed. (75, s.153)

İkinci fəsil üzrə nəticələr: Zərflilər cümləndə müxtəlif mövqeylərdə işlənərək müəyyən funksional və semantik rola malik olur.

Zərflik iki cür əlaqəni ifadə edə bilər. O həm hərəkətin baş verdiyi situasiyanı, həm də onun daxili xarakterini və keyfiyyətini səciyyələndirir.

Zərflik hərəkətin və ya vəziyyətin yerini, zamanını, səbəbini, nəticəsini, tərzini və s. Bildirən ikinci dərəcəli üzvdür. Zərflik adətən şəxslə və ya şəxsiz formada olan feilə aid olur.

Zərfliklə mənalarına görə - zaman, yer, səbəb, məqsəd, təzi-hərəkət, dərəcə, ölçü, nəticə, müqayisə, hal-vəziyyət, təkrar-tezlik, güzəşt, şərt, istinadedici zərflik qruplarına bölünür.

Məsdər cümlədə feilə istinad edərək zərflik funksiyasında çıxış edə bilər. Məsdər bu funksiyada çıxış edərək məqsəd, nəticə, müqayisə, şərt, hal-vəziyyət, istisna, zaman, səbəb ifadə edir. Buna uyğun olaraq da məsdər, cümlədə yuxarıda qeyd olunan zərfliklər rolunda ifadə oluna bilər.

Zərfliklər öz ifadə vasitələrinə görə başqa cümlə üzvlərindən az və ya çox dərəcədə seçilir. Bu fərq ondan ibarətdir ki, bəzi zərfliklər öz mənalarından asılı olaraq eyni növ nitq hissəsi ilə, yəni təzi-hərəkət zərfliyi təzi-hərəkət, zaman zərfliyi zaman, yer zərfliyi yer, kəmiyyət zərfliyi isə kəmiyyət zərfliyi ilə ifadə olunur.

Bəzi zərfliklər, xüsusən şərt və güzəşt zərflikləri bir çox zərfliklərdən (təzi-hərəkət, zaman, yer, kəmiyyət və s.) fərqli olaraq, ayrı-ayrı nitq hissələri ilə deyil, adətən, xüsusiləşmiş tərkiblərlə ifadə olunur.

Zərflik budaq cümlələri tabeli mürəkkəb cümlə tərkibində zərflik funksiyası daşıyır və feilə, sifətə və ya zərfə aid olur.

Zərflik budaq cümlələri (Adverbial clauses) mürəkkəb cümlədə müxtəlif zərfliklərin rolunu oynayır – zaman, yer, təzi-hərəkət, şərt, güzəşt, məqsəd və nəticə.

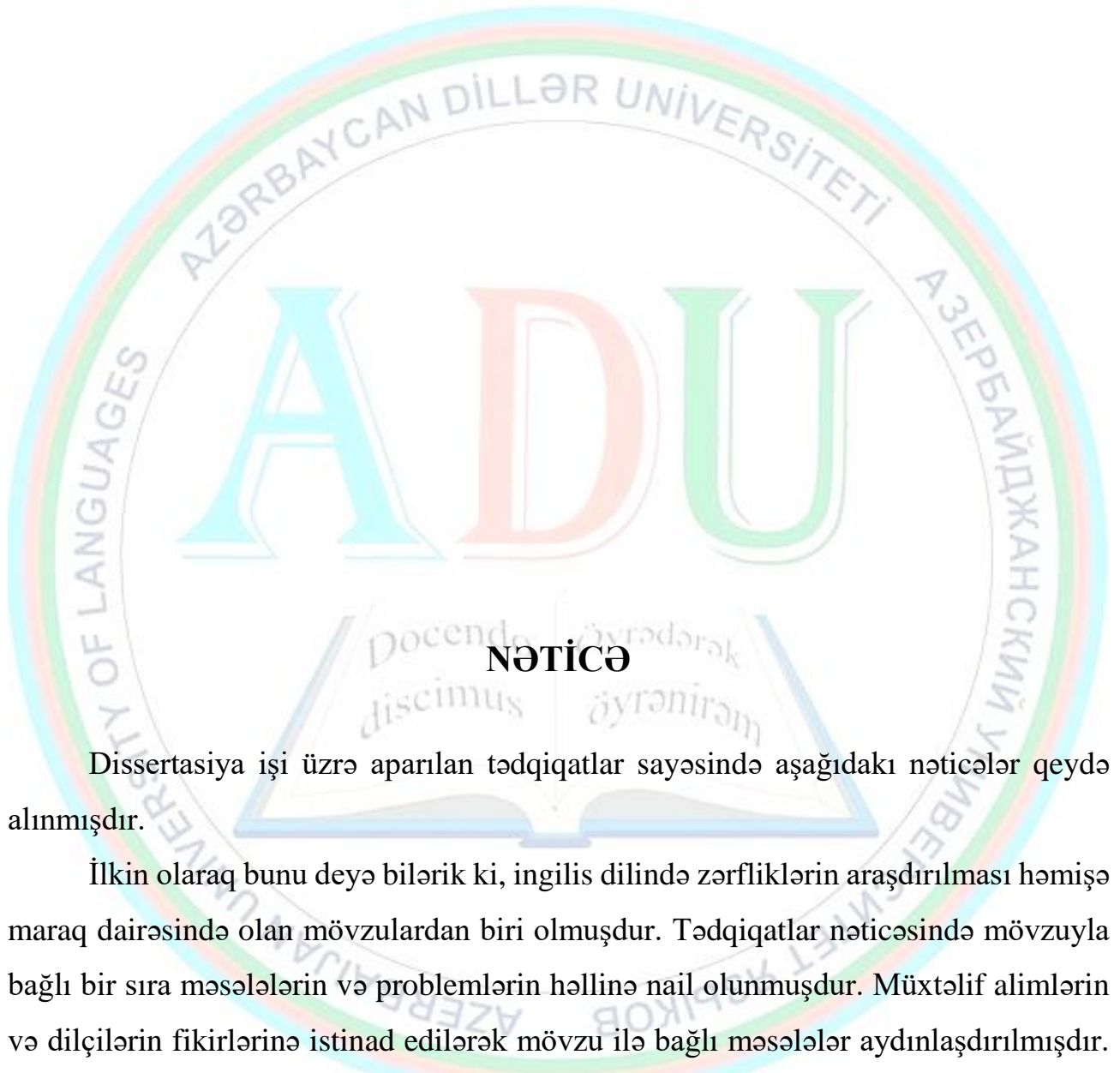
Cümlədə ifadə etdikləri mənaya görə zərflik budaq cümlələri zaman, yer, səbəb, təzi-hərəkət, güzəşt, nəticə, məqsəd, şərt, müqayisə budaq cümlələrinə bölünür.

Zərflik budaq cümlələri baş cümlədən həm əvvəl, həm də sonra işləyə bilər.

Zərflik budaq cümlələri yalnız baş cümlənin qarşısında işlədikdə budaq cümlədən vergüllə ayrılır. Budaq cümlə baş cümlədən sonra işlədikdə isə vergül istifadə olunmur.

Zərflik budaq cümlələri cümlə daxilində ifadə etdikləri mənaya və daşdıqları funksiyaya görə bir-birində fərqlənir.

Zərflik budaq cümlələri zərfliyin mənə növünə uyğun təsnif olunur.

NƏTİCƏ

Dissertasiya işi üzrə aparılan tədqiqatlar sayəsində aşağıdakı nəticələr qeydə alınmışdır.

İlkin olaraq bunu deyə bilərik ki, ingilis dilində zərfliklərin araşdırılması həmişə maraq dairəsində olan mövzulardan biri olmuşdur. Tədqiqatlar nəticəsində mövzuyla bağlı bir sıra məsələlərin və problemlərin həllinə nail olunmuşdur. Müxtəlif alimlərin və dilçilərin fikirlərinə istinad edilərək mövzu ilə bağlı məsələlər aydınlaşdırılmışdır. İngilis dilində olan cümlələr və bədii ədəbiyyat nümunələri vasitəsilə qrammatistlərin baxışları əsaslandırılmışdır.

Belə ki, zərfliklərin əsasını təşkil edən xüsusiyyətlərdən biri də onların ifadə vasitələridir. Bu məsələ ilə bağlı müxtəlif qrammatistlər öz fikirlərini bildirmişlər. Nəticədə deyə bilərik ki, zərfliklər əsasən zərflə, zərfin əsas söz kimi çıxış etdiyi zərflik

ifadəsi, sözönülü isim, “this, that, every, last, next” sözləri ilə müşaiyət olunan isim, ancaq isim, sözönülü fraza, məsafə, dərəcə, müəyyən və qeyri-müəyyən zaman və dəyər bilidirən sözönüsüz isim, sözönü+say tərkibi, sözönü+əvəzlik tərkibi, feilin təsriflənməyən formaları, müstəqil tərkiblər, tabelilik bağlayıcıları, bütöv sintaktik söz birləşmələri və cümlə ilə ifadə olunurlar.

İkinci olaraq qeyd edə bilərik ki, zərfliklərin növlərinə uyğun olaraq onların cümlədə yerini bu və ya digər mövqeyə görə müəyyənləşdirmək düzgün deyil. Buna uyğun olaraq biz zərfliklərin hər hansı bir növünün cümlədə mövqeyini müəyyən pozisiyaya uyğun məhdudlaşdırma bilmərik. Araşdırmalar nəticəsində məlum olmuşdur ki, bəzən müəyyən məqamlarda hərəkətin tezliyini ifadə edən zərfliklər cümlənin əvvəlində və ya zərfliyin hər hansı bir növü mübtədə və xəbərin arasında işləyə bilər.

Üçüncü olaraq deyə bilərik ki, zərfliklər ikinci dərəcəli cümlə üzvü olaraq cümlədə müstəqil formada ifadə oluna bilər. Müstəqil zərfliklər cümləyə azad şəkildə bağlanır. Onlar cümlənin qalan hissəsindən danışmada intonasiya, yazıda isə vergül ilə ayrılır. Zərfliklərin cümlədən ayrılması müxtəlif faktorlardan dolayı baş verə bilər. Bu faktorlardan ən vacibləri onların mənası, ifadə forması, uzunluğu, cümlədəki yeri və danışmanın məntiqi vurğuya olan münasibətindən ibarətdir. Quruluşlarına və mənalılarına görə bu tərkiblər həmişə müstəqil işlənir.

Zərfliklərin cümlədə istifadəsi çox zaman ixtiyari olur. Onlar quruluş cəhətdən daha çox müstəqil ifadə olunur. Zərfliklər cümlədə daha çox kommunikativ məqsədlə işlədilir. Belə ki, tədqiqat mövzusunda verilən nümunəyə əsasən “Professor Brown is leaving *for London tomorrow*”, cümləsindəki *for London* və *tomorrow* sözləri vacib məlumatlar verir, lakin “Professor Brown is leaving” cümləsi də qrammatik cəhətdən doğrudur.

Həmçinin araşdırmalar göstərir ki, zərflik cümlə quruluşu onu tələb etdikdə və ya onun cümlədə iştirak etməməsi feilin mənasını dəyişdikdə məcburi hesab edilir. Qeyri-məcburi zərfliklər isə kommunikasiya nöqtəyi-nəzərindən nə qədər vacib olmalarına baxmayaraq nə feil formasının mənasına təsir göstərir, nə cümlə quruluşunu, nə də cümlənin qalan hissəsinin mənasını dəyişir.

Tədqiqatlar nəticəsində öyrənilmişdir ki, zərflilər öz ifadə vasitələrinə görə başqa cümlə üzvlərindən az və ya çox dərəcədə seçilir. Bu fərq ondan ibarətdir ki, bəzi zərflilər öz mənalarından asılı olaraq eyni növ nitq hissəsi ilə, yəni təzi-hərəkət zərfliyi təzi-hərəkət, zaman zərfliyi zaman, yer zərfliyi yer, kəmiyyət zərfliyi isə kəmiyyət zərfliyi ilə ifadə olunur. Bundan başqa, yer zərfliyi yer bildirən ümumi və hətta xüsusi isimlərlə ifadə olunduğu halda, zərfliyin bir çox mənə növləri isimlərlə ifadə olunmur. Bəzi zərflilər, xüsusən şərt və güzəşt zərfliləri bir çox zərflilərdən (təzi-hərəkət, zaman, yer, kəmiyyət və s.) fərqli olaraq, ayrı-ayrı nitq hissələri ilə deyil, adətən, xüsusiləşmiş tərkiblərlə ifadə olunur.

Eyni zamanda dissertasiya işində məsdərin zərflik funksiyasında iştirakı da araşdırılmışdır. Buna uyğun olaraq deyə bilərik ki, məsdər cümlədə feilə istinad edərək zərflik funksiyasında çıxış edə bilər. Məsdər bu funksiyada çıxış edərək məqsəd, nəticə, müqayisə, şərt, hal-vəziyyət, istisna, zaman və səbəb ifadə edir.

Son olaraq isə tədqiqat mövzusunda tabeli mürəkkəb cümlə tərkibində zərflik budaq cümlələri araşdırılmışdır. Zərflilərin yeni mənə növlərinə uyğun olaraq da zərflik budaq cümlələrinin növləri təhlil olunmuşdur.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

Azərbaycan dilində

1. Musayev O.İ. İngilis dilinin qrammatikası (Praktik və nəzəri). Bakı, 2007, 389s.
2. Məmmədova M, Yunusov D. İngilis Dilinin Qrammatikası. Bakı, 2011, 314 s.
3. Musayev O.İ. İngilis və Azərbaycan dili cümlələrində sözlərin sırası, Bakı. 1960, 84 s.

İngilis dilində

4. Aarts B. Modern English Grammar. London, 2011, 160 p.
5. Aarts, B. (2001). English Syntax and Argumentation. New York, 2001, 197 p.
6. Aarts, Bas, et al. The Oxford Dictionary of English Grammar. 2nd ed, Oxford University Press, 2014, 15 p
7. Agayeva S., Huseynova A. English grammar. Bakı, 2012, 325 p.

8. Akhmanova O. et al. *Syntax: Theory and Method*. Moscow, 1972, 126 p.
9. Avants T., Benahnia A. *English grammar and syntax: Grammatical functions and syntactic values*. New York, 2003, 170 p.
10. Azar B.S. *Fundamentals of English Grammar*. New York, 1992, 411 p.
11. Baker C.L. *English Syntax*. London, 1995, 368 p.
12. Barabash T.A. *A Guide to Better Grammar*. Moscow, 1975, 190 p.
13. Chomsky, N. *Aspects of the Theory of Syntax*. Massachusetts, 1965, 233p.
14. Close R.A. *A Reference Grammar for Students of English*. Moscow, 1979, 30p.
15. Diessel, H. *The Ordering Distribution of Main and Adverbial Clauses: A Typological Study*. *Language*, Vol 77, No 3, 2001, 433-455 p.
16. Foley, M and Hall, D. *Advanced Learner's Grammar*. Harlow, 2003 384 p.
17. Ganshina M.A. Vasilevskaya N.M. *English Grammar*. Moscow, 1964, 384-386 p.
18. Gordon E.M., Krylova I.P. *A Grammar of Present-Day English*. Moscow, 1974, 334 p.
19. Haider, H. *Adverb placement – convergence of structure and licensing*. *Theoretical Linguistics*, Vol.26, 2000, 95-134 p.
20. Hornby, A.S. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, London, 8th ed, 2010, 22 p.
21. Huddleston, Rodney, and Goeffrey K. Pullum. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge University Press, 2002, 582-583 p.
22. Ilyish B.A. *The Structure of Modern English*. Leningrad, 1971, 243-246 p.
23. Jespersen O., *A Modern English Grammar: On Historical Principles*, Part 7- *Syntax*, London, 1954, 690 p.
24. Johnston, Michael. *The Syntax and Semantics of adverbial Adjuncts*. Ph.D. dissertation. University of California, Santa Cruz, CA. 1994, 228 p.
25. Kaushanskaya V.L. Kovner R.L. Kozhevnikova O.N., et al. *A Grammar of the English Language*. Leningrad, 1973, 261 p.
26. Kobrina N.A. Korneyeva E.A. *An Outline of Modern English Syntax*. Moscow, 1965, 41 p.

27. Kobrina N.A., Korneyeva E.A., Ossovskaya M.I., Guzeyeva K.A. An English Grammar. Morphology. Syntax, Petersburg, 1999, 269 p.
28. Koktova, E. Sentence Adverbials in a Functional (Pragmatics & Beyond). Amsterdam, 1986, 96 p.
29. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Grammar of Contemporary English. London, 1972, 390 p.
30. Quirk, Randolph et al. A Comprehensive Grammar of the English Language. Longman, 1986, 491-500 p.
31. Miller J. An introduction to English Syntax. Edinburgh, 2002. 191 p.
32. Musayev O.I., Hajiyev E.I, Huseynov A.R. A Practical Grammar of Contemporary English. Baku, 2009, 325-331 p.
33. Radford A. English Syntax. An introduction. New York, 2004, 384 p.
34. Ramizoglu S. Basis of English grammar. Baku, 2012, 82 p.
35. Sweet H. A New English Grammar Logical and Historical. Oxford, 1898, 122p.
36. Tallerman, M. Understanding Syntax. 3rd ed, London. 2011, 383 p.
37. Yunusov D. A Guide to English Grammar. Baku, 2004, 89 p.

Rus dilinde

38. Ахманова О.С., Микаэлян Г.Б. Современные синтаксические теории. М., 1963, 213 с.
39. Аракин В.Д. История английского языка. 2-е изд. М., 2003, 110 с.
40. Арутюнова Н.Д., Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы. М: Наука, 1976, 382 с.
41. Барабаш Т.С., Грамматика английского языка. М: Высшая школа. 1983, 198 с.
42. Бархударов Л.И., Штелинг Д.А. Грамматика английского языка. М., 1973, 423 с.
43. Бейхман Г.А. Новое в английской грамматике. М: Астрел, 2001, 128 с.
44. Блох М.Я. Теоретическая Грамматика Английского языка. М., 1983, 383с.
45. Бурлакога В.В., Синтаксические Структуры Современного Английского Языка. М, 1984, 112 с.

46. Васильев К. Английская грамматика: самое необходимое. СПб.: Авалон, Азбука классика. 2005, 96 с.
47. Викулова Е. Теоретическая грамматика английского языка. Екатеринбург, Издательство Уральского Университета, 2014, 89 с.
48. Грузинская И.А., Черкасская Е.Б. Грамматика английского языка. Москва, 1955, 254 с.
49. Зверховская Е.В., Косиченко Е.Ф. Грамматика английского языка: Теория. Практика. Москва: Иностранный язык, Оникс, 2005, 304 с.
50. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. Москва: Высшая Школа, 1981, 96 с.
51. Кагуй Н.В. Грамматика английского языка. Ростов-на-Дону: Феникс, 2013, 329 с.
52. Касевич В.Б., Семантика. Синтаксис. Морфология, М.: Наука, 1988, 311 с.
53. Кошечкина И.Г. Грамматический строй современного английского языка. М., 1978, 334 с.
54. Кутузов Л.Ф. Практическая грамматика английского языка. М.: Вече, 1998, 176 с.
55. Мещанинов И.И., Члены предложения и части речи. Л: Наука 1978, 388 с.
56. Плоткин В.Я. Грамматические системы современного английского языка. Кишинев, 1975, 310 с.
57. Реформатский А.А., Введение в языкознание. М.: Учпедгиз, 1955, 400 с.
58. Смирницкий А.И. Древнеанглийский язык. М., 1998, 80 с.
59. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. М., 1957, 219 с.
60. Смирницкий А.И. Сравнительно-исторический метод и определение языкового родства. М: МГУ, 1955, 60 с.
61. Тивьяева И.В. Лекции по теоретической грамматике английского языка. ТУЛА, 2007, 88 с.
62. Шведова Н.Ю., Детерминирующий объект и детерминирующее обстоятельство, «Вопросы языкознания», 1964, № 6; Члены предложения в языках различных типов, Л., 1972, 115 с.

63. Шевелёва С.А., Клебче Г.А. Грамматика английского языка. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2010, 423 с.

Bədii ədəbiyyat

64. Austen. J., Northanger Abbey. London, 1952, 426 p.
65. Bronte C., Jane Eyre. New York, 1974, 478 p.
66. Collins W. The Woman in White. Canada, 2006, 523 p.
67. Dickens C. The Adventures of Oliver Twist. London, 1866, 430 p.
68. Dickens C. David Copperfield, Volume 2. New York, 1863, 295 p.
69. Galsworthy. J., Five Tales. New York, 2011, 359 p.
70. Galsworthy. J., Swan Song. Easy Read Comfort Edition. US, 2008, 548 p.
71. Galsworthy. J., The Forsyte Saga. London, 2009, 748 p.
72. Galsworthy. J., The Silver Spoon. Volume 2 of 2. US, 2008, 412 p.
73. Mansfield. K. Miss Brill, Athenaeum, 1920, 1 p.
74. Maugham Somerset W., The Moon and Sixpence. USA. 1995, 162 p.
75. Oscar W., The picture of dorian gray, 2005, 181 p.
76. Voynich. E.L, The Gadfly. USA, 1897, 276 p.

İnternet resursları

77. <http://english-da.ru/category/grammatika/parts-of-sentence>
78. <http://folk.uio.no/hhasselg/GR2-ch10.html>
79. http://studopedia.com.ua/1_254079_The-detached-adverbial-modifier.html
80. http://studopedia.com.ua/1_254082_Position-of-adverbial-modifiers.html
81. <http://www.onlinegrammar.com.au/position-of-adverbs/>
82. https://en.wikipedia.org/wiki/Adverbial_clause
83. <https://gramaren.ru/grammar/gt/33-the-types-of-adverbial-the-modifier>
84. <https://gramaren.ru/grammar/nff/inf/65-the-functions-of-the-infinitive>
85. <https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0b65625a3bc79a5c53b89521206d270.html>
86. <https://pdfs.semanticscholar.org/898c/603156a981ff187d715a99d74faf236d3a0f.pdf>

87. <https://studfiles.net/preview/2626885/>

88. <https://studfiles.net/preview/5192660/page:9/>

89. <https://studfiles.net/preview/6403585/page:131>

90. <https://studopedia.info/7-75638.html>

91. <https://studopedia.info/7-75638.html>

92. https://studopedia.ru/7_4663_Adverbial-Modifier.html

